MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA

ERIKA PETRIKAITĖ
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLA

PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮRODINĖJIMO PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: Doc. dr. S. Justickaja

_____

(*parašas*)

Darbo autorius: E. Petrikaitė

_____

(*parašas*)

Kaunas, 2024

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 3
ĮVADAS 4
1. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATA IR PASIREIŠKIMO YPATUMAI 7
1.1. Artimos aplinkos sąvoka 7
1.2. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje samprata 11
1.3. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje pasireiškimo formos bei pasekmės 16
2. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE STATISTIKA LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE 24
2.1. Lietuva 24
2.2. Vokietija 26
2.3. Prancūzija 29
2.4. Norvegija 30
3. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE REGLAMENTAVIMAS IR KVALIFIKAVIMAS 33
3.1. Psichologinį smurtą artimoje aplinkoje reglamentuojantys teisės aktai 33
3.2. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje kvalifikavimo ypatumai 37
4. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮRODINĖJIMO PROBLEMATIKA 43
IŠVADOS 55
LITERATŪROS SĄRAŠAS 57
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 71
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 72

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

LR BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.

ASAAĮ – Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

LR CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas.

ET – Europos Taryba.

JT – Jungtinės Tautos.

VTAPĮ – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.

ĮVADAS

Baigiamojo darbo temos naujumas ir aktualumas. Psichologinis smurtas yra viena rečiausiai atpažįstamų smurto formų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėse. Patiriamo psichologinio smurto artimoje aplinkoje požymiai gali būti labai skirtingi ir sunkiai pastebimi. Anot Dr. Kristinos Grinevičiūtės, psichinė prievarta yra ne kas kita, kaip kėsinamasis į asmens psichinį neliečiamumą, kai tyčiniais pavojingais bei priešingai teisei veiksmais, prieš nukentėjusiojo valią yra įtakojama jo psichika.[1] Psichologinis smurtas asmens psichikai gali sukelti įvairias emocines, fizines, socialines pasekmes ir išlikti ilgą laiką net po smurto vykdytojo išėjimo iš aukos gyvenimo. Psichinis smurtas sukelia psichologinę traumą, kuri atsiranda dėl patirto žodinio smurto, veiksmų, grasinimų, jog bus atlikti tam tikri žalingi veiksmai ir (ar) prievartos.[2] Pats psichologinis smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiomis formomis, pavyzdžiui grasinimais, įžeidinėjimais, priekabiavimu, sekimu, gąsdinančiais naktiniais skambučiais ar amoraliomis SMS žinutėmis.[3]

Ši tema yra aktuali tuo, kad nors psichologinio smurto formų yra įvairių, tačiau atsižvelgiant į Lietuvos teismų praktiką, tik už pavojingiausią psichologinio smurto formą kylą baudžiamoji atsakomybė, t.y. už grasinimą, kuris numatytas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau - LR BK) 145 str.[4] Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 m. užregistruoti tik 222 nusikaltimai, susiję su grasinimu artimoje aplinkoje, o dėl smurto artimoje aplinkoje iš viso užregistruoti 5 872 nusikaltimai.[5] Taigi, 2022 m. Lietuvoje užregistruoti psichologinio smurto atvejai sudaro vos 3.78 proc. visų patirtų smurto formų artimoje aplinkoje. Remiantis šiais statistiniais duomenimis galima daryti prielaidą, jog psichologinis smurtas artimoje aplinkoje vis dar sunkiai atpažįstama smurto forma.

Svarbu suprasti, kad psichologinis smurtas yra opi visuomenės problema, kai smurtą patyrusioms aukoms reikalinga psichologinė parama ir pagalba norint įveikti psichinės prievartos

[1] Kristina Grinevičiūtė, „Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaikais“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016), 70, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20059604/datastreams/MAIN/content.

[2] Jasmina Igracki ir Marina Brasovan Delic, „Protection of Victims of Psychological Abuse as Type of Domestic Violence in Criminal Procedure“, *Journal of Eastern-European criminal law*, No.1, (2022), 80, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/jeeucl2022&id=196&men_tab=srchresults.

[3] Ramunė Jakštienė, „Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“ (Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 115, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36358667/datastreams/MAIN/content.

[4] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. rugsėjo 12 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555.

[5] „Smurtas artimoje aplinkoje“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2023-09-12, https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=021e7b73-4047-4cf2-8937-ce4781f4b0ec#/.

sukeltas pasekmes. Jessica C. Robinson nagrinėdama psichologinio smurto prieš moteris aspektus, pastebi, jog aukos, kurios kreipiasi į pagalbą teikiančias institucijas, dažnai susiduria su tuo, kad jų patirtas psichologinis smurtas yra sumenkinamas arba lieka nesuprastas.[6] Kadangi psichologinis smurtas nepalieka akivaizdžių fizinių žymių ant aukos kūno, jo įrodymas gali būti grindžiamas pagrinde ne objektyviais, o subjektyviais asmens parodymais. Dėl šios priežasties, susiduriama su problema, atpažįstant ir įrodant psichologinį smurtą artimoje aplinkoje. Nors smurto artimoje aplinkoje problematika Lietuvos tyrėjų yra nagrinėjama gan plačiai, tačiau psichologinis smurtas, kaip viena iš smurto artimoje aplinkoje formų, vis dar sulaukia per mažai tyrėjų dėmesio. Atsižvelgiant į tai, jog šios problemos analizė yra aktuali, tačiau nepakankamai išnagrinėta, išryškėja poreikis identifikuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemas, susiejant jas su teisės aktų trūkumais, psichologinio smurto formų neapibrėžtumu bei kvalifikavimo aspektais.

Tyrimo problema. Su kokiais sunkumais yra susiduriama, siekiant įrodyti psichologinį smurtą artimoje aplinkoje?

Tyrimo objektas. Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje.

Tyrimo tikslas. Atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemas, remiantis teismų praktika.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

1. Atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą, pasireikšimo formas bei pasekmes.
2. Apžvelgti registruotų psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų statistinius duomenis Lietuvoje ir užsienio valstybėse.
3. Nustatyti psichologinį smurtą artimoje aplinkoje reglamentuojančius teisės aktus bei atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje kvalifikavimo ypatumus.
4. Išanalizuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo probleminius aspektus Lietuvos teismų praktikoje.

Ginamasis teiginys. Lietuvoje stokojama vieningos teismų praktikos dėl psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo priemonių.

[6] Jessica C. Robinson, „The Unseen Forms of Violence against Women: Why Psychological Abuse Must Be Treated as a Criminal Offense“, Appalachian journal of law, volume 18, issue 1, (2018-2019), 84, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/appalwj18&id=90&men_tab=srchresults.

Darbo ir tyrimo metodai. Tyrimui atlikti pasitelkti kokybiniai ir kiekybiniai duomenų analizės metodai. Atskleidžiant psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą bei jos pasireiškimo ypatumus naudojamas mokslinės literatūros šaltinių analizė. Apžvelgiant registruotus psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejus Lietuvoje ir užsienio valstybėse, naudotas statistinės analizės bei apibendrinimo metodai 2018-2023 m. laikotarpiu. Nustatant psichologinį smurtą reglamentuojančius teisės aktus bei aptariant kvalifikavimo ypatumus, buvo renkami ir sisteminami teisės aktai ir dokumentai, taip pat pasitelkta mokslinės literatūros šaltinių analizė. Paskutinėje darbo dalyje naudoti teismų praktikos analizės, lyginamasis ir apibendrinimo metodai. Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką, identifikuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo probleminiai aspektai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro keturi skyriai bei 9 poskyriai. Pirmasis skyrius skirtas artimos aplinkos bei psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratų atskleidimui. Taip pat šiame skyriuje nagrinėjamos psichologinio smurto artimoje aplinkoje pasireiškimo formos bei pasekmės. Antrame skyriuje pateikiami 2018-2023 m. registruotų psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų statistiniai duomenys Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Trečioje darbo dalyje nustatomi teisės aktai, reglamentuojantys psichologinį smurtą artimoje aplinkoje bei atskleidžiami psichologinio smurto šeimoje kvalifikavimo ypatumai. Ketvirtame skyriuje, atlikus bylų analizę, apibendrinami empirinio tyrimo metu gauti duomenys, kuriuo buvo siekiama atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemas. Atlikus empirinio tyrimo analizę, suformuotos baigiamosios išvados, pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATA IR PASIREIŠKIMO YPATUMAI

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje yra itin opi visuomeninė problema, kurią vis dar sunku pastebėti bei įrodyti. Psichologinis smurtas yra rimta problema, kuri turi neigiamų pasekmių smurtą patyrusioms aukoms, jų psichinei sveikatai bei gerovei. Psichinis smurtas apima įvairias veiksmų ir elgesio formas, kuriomis siekiama pakenkti arba valdyti kitą asmenį ne fiziškai, o emociniu būdu. Todėl norint atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą, visų pirma reikia įsigilinti į esmines sąvokas, kurios susijusios su nagrinėjama tema. Sisteminant teorinę informaciją, svarbu išsiaiškinti artimos aplinkos ir psichologinio smurto artimoje aplinkoje sąvokų ypatumus bei aptarti psichologinio smurto pasireiškimo formas bei to pasekmes.

1.1. Artimos aplinkos sąvoka

Visuomenė artimą aplinką suvokia įvairiai. Šis suvokimas priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip socialinė aplinka, švietimo lygis, kultūra, individuali patirtis. Kultūrinės normos ir švietimas, perduodami per bendruomenę ir šeimą, formuoja artimos aplinkos suvokimą. Bendrame kontekste, artima aplinka per socialinę ir emocinę prizmę suvokiama, kaip aplinka, kurioje asmuo gyvena, bendrauja, auga ir kuria. Siekiant išvengti artimos aplinkos supratimo dviprasmybių, teisinė sistema tiksliai apibrėžė šios sąvokos reikšmę. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo (toliau – ASAAĮ) 2 str. 2 d. artima aplinka apibūdinama, kaip: „*aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystė, giminystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį*“[7]. Minėtame įstatyme trūksta detalesnio paaiškinimo, kas yra laikomi giminaičiais bei kaip suprantamas artimas ryšys. Artimo giminaičio sąvokos yra aptinkamos kituose įstatymuose ir vis tik skirtinguose teisės aktuose pasigendama vieningo artimos aplinkos išaiškinimo.

LR BK 140 str. 2 d.[8] numatyta atsakomybė už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą, kai ši veika padaroma artimam giminaičiui arba šeimos nariui. Šiame baudžiamojo kodekso straipsnyje nėra konkretinamos artimo giminaičio ar šeimos nario sąvokos.

[7] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, TAR, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr.
[8] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note,* 4.

Artimų giminaičių sąvoka yra įtvirtinta kitame baudžiamojo kodekso straipsnyje, t.y. LR BK 248 str. 1 d., kuriame artimieji giminaičiai apibūdinami, kaip: „*tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai*“[9]. Sprendžiant iš šio straipsnio, artima aplinka suvokiama, kaip artimieji giminaičiai. Šeimos nario samprata apibrėžiama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 38 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog: „*asmens šeimos nariais laikomi kartu su tuo asmeniu gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos, arba asmuo, su kuriuo tas asmuo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka susitarė sudaryti santuoką, taip pat sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai ar buvę sutuoktiniai*“[10]. Taigi, iš LR BK 140 str. 2 d. dispozicijos galima spręsti, kad artima aplinka yra artimieji giminaičiai arba šeimos nariai. Artimųjų giminaičių sąvoka apibrėžiama glaustai, tuo tarpu LR BPK pateikta šeimos narių sąvoka yra paaiškinama plačiau, įtraukiami ne tik tėvai, vaikai, broliai ir seserys, bet ir jų sutuoktiniai, asmens sutuoktinis, partneris, sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai bei buvę sutuoktiniai. Tiesa, minėtas LR BK 248 straipsnis priklauso XXXIV skyriui „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“, todėl šioje normoje pateiktas sąvokų išaiškinimas skirtas teisingumo, kaip vertybės apsaugai, o ne žmogaus sveikatos ir gyvybės apsaugai. Todėl būtų galima manyti, kad BK 248 str. 1 d. pateiktas šeimos nario sąvokos išaiškinimas negali būti taikomas smurto artimoje aplinkoje bylose, tačiau kasacinis teismas teigia, kad: „*teismų praktikoje BK 248 straipsnyje pateikta šeimos nario sąvoka remiamasi ir bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai*“[11].

Kasacinio teismo praktikoje, dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai, remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimu „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos“, kuriame pateikiamas šeimos sampratos išaiškinimas, kai šeima grindžiama „*šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi*.“[12] Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau – LAT) 2016 m. spalio 4 d. nutartimi, tokios aplinkybės, kaip tarpusavio atsakomybių supratimas, įtariamojo/kaltinamojo/nuteistojo požiūris į asmenį, su kuriuo jis gyvena, pareigų prisiėmimas vienas kito atžvilgiu, tampa bylai svarbiomis aplinkybėmis. Šios aplinkybės tampa pagrindu neabejotinai išvadai, jog šių asmenų

[9] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note,* 4.
[10] „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.
[11] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-628/2020, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1951718.
[12] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos““, LRKT, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/summary.

santykiai vertintini kaip šeimos narių, net jeigu nėra įregistruota santuoka, o juos sieja sugyventinių santykiai. Todėl teismų praktikoje priimta vertinti aplinkybių visumą, sprendžiant klausimą, ar gyvenimo kartu faktas yra pagrindas konstatuoti, jog tarp asmenų susiklostę šeimyniniai santykiai[13].

Pasak, LR BPK 38 str. įtvirtintos šeimos narių sampratos, šeimos nariu laikomas asmuo, su kuriuo kitas asmuo kartu gyvena, nors nėra įregistravęs santuokos, t.y. sugyventinių statusas. Tačiau tam, kad sugyventiniai būtų laikomi šeimos nariais, svarbu identifikuoti tokius požymius, kaip abipusis artumas bei santykių trukmė. Remiantis LAT praktika, šeimos santykiai, kaip asmenų tarpusavio santykiai turi pasižymėti abipusiu artumu, atsakomybe, parama, turi vyrauti kur kas artimesni nei draugiški santykiai, o šie santykiai neturėtų būti trumpalaikiai. Šeimos narių santykius taip pat nusako bendri ūkiniai, buitiniai, asmeniniai reikalai.[14] Tačiau vien faktas, jog asmenys veda bendrą ūkį gyvendami kartu viename būste, nėra pagrindas daryti išvadą, jog tarp asmenų susiklostę šeimyniniai santykiai.[15]

Artimojo giminaičio sąvoka įtvirtinta ir LR Civilio kodekso (toliau – LR CK) Trečios knygos „Šeimos teisė“ 3.135 straipsnyje, kuriame išdėstyta, jog artimais giminaičiais yra laikomi tiesiosios linijos giminaičiai, t.y. tėvai, vaikai, seneliai, vaikaičiai ir šoninės linijos antrojo laipsnio giminaičiai (broliai ir seserys)[16]. Skirtingai nei BPK 38 str., pagal LR CK 3.135 str., tam, jog asmenys būtų laikomi šeimos nariais, nebūtinas gyvenimo kartu faktas, o tokie asmenys, kurie gyvena kartu neįregistravę santuokos, sutuoktinio tėvai, išlaikytiniai bei buvę sutuoktiniai net nėra laikytini šeimos nariais. Tačiau, remiantis LAT 2018 m. vasario 28 d. nutartimi[17], nuomininko šeimos nariais yra laikomi ir pilnamečiai vaikai, sutuoktiniai, sugyventiniai bei kiti išlaikytiniai, jei jie, kaip numatyta LR CK 6.588 str., ne mažiau kaip vienerius metus bendrai tvarkė ūkį. Tik nustačius visas šias faktines aplinkybes teismas gali pripažinti asmenį, kaip nuomininko šeimos nariu[18]. Taigi, artimo giminaičio sąvoka įtvirtinta ne tik LR CK 3.135 straipsnyje, tačiau išplėtojama ir LR CK 6.588 str., kuriame nurodyta nuomininko šeimos narių definicija, įtraukiant buvusius sutuoktinius, asmenis, kurie nėra įregistravę santuokos bei išlaikytinius. Pažymėtina, kad nors LR BPK 38 str. įtvirtinta, jog šeimos nariais laikomi tik kartu gyvenantys asmenys, vis tik

[13] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301-139/2016, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1346286.
[14] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-628/2020, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1951718.
[15] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-511/2021, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1979750.
[16] „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr.
[17] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-611/2018, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1572819.
[18] Vilniaus apygardos teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-499-614/2021, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1976134.

Europos Tarybos konvencijoje „Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“ 3 straipsnio, b) punkte, „smurtas šeimoje“ apibrėžiamas, kaip įvairūs smurtiniai veiksmai, kurių imamasi šeimoje, namų ūkyje, tarp buvusių arba esamų sutuoktinių ar sugyventinių, neatsižvelgiant į tai, ar smurtautojas gyvena tame pačiame būste kaip ir auka[19]. Taigi, remiantis LR CK bei tarptautine teise, asmenys, kuriuos sieja šeimyniniai santykiai, tačiau tarp jų negalima nustatyti gyvenimo kartu fakto, šie asmenys vis vien gali būti laikomi artima aplinka.

Vertinant artimos aplinkos sąvoka, svarbu atsižvelgti ir į tarptautinę jurisprudenciją, kaip antai Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), nagrinėdamas šeimos sampratą, pasisako, kad šeimos santykius nusako dviejų ar daugiau asmenų santykiai, kurie pasižymi abipusiu dvasiniu, emociniu ir kitokiu ryšiu, todėl kiekvieną kartą sprendžiant klausimą dėl šeimos buvimo fakto, būtina atsižvelgti ne tik į formalius, ekonominius aspektus, tačiau ir į emocinį tarpusavio ryšį[20]. Byloje Keegan v. Ireland, EŽTT pasisakė, jog šeima yra ne tik santuoka pagrįsti santykiai, tačiau ir kiti santykiai, turintys šeimyninius ryšius, pavyzdžiui, ryšį tarp tėvo ir vaiko, net jei vaiko gimimo metu tėvai nebegyveno kartu[21]. Kitoje EŽTT byloje Lebbink v. The Netherlands [22], teismas laikėsi nuostatos, jog tam, kad tarp vaiko ir tėvo susiklostytų šeimyniniai santykiai, neužtenka vien biologinės tėvystės nustatymo. Tokie santykiai gali būti prilyginami šeimai, tik tada, kai vaikas ir tėvas reguliariai bendrauja, juos sieja emocinis ryšys. Pažymėtina, kad EŽTT jurisprudencijoje nėra pateikta išsamaus kriterijų sąrašo, pagal kurį būtų galima spręsti ar tarp asmenų esantys santykiai gali būti laikomi šeima.[23] Taigi, šeimyniniai santykiai atsiranda ne tik iš santuokos sudarymo, anaiptol, šeimyninis gyvenimas yra galimas ir tarp asmenų, kurie nėra susituokę, tačiau jiems būdingas pastovus bendravimas, dvasinis bei emocinis tarpusavio ryšys.

Atsižvelgiant į minėtas ASAAĮ, BK, BPK, CK teisės normas, galima pastebėti, kad juose pateikiami artimos aplinkos sąvokos išaiškinimai skiriasi tarpusavyje. Dėl šios priežasties, atsiranda tam tikras teisinis neapibrėžtumas bei kyla kvalifikavimo problemos. Savaime kyla klausimas, kuriuo sąvokos išaiškinimu vadovautis. Štai 2016 m. birželio 8 d., pirmosios instancijos teismas kvalifikuodamas nusikalstamą veiką, susidūrė su artimos aplinkos vertinimo problema, sprendžiant klausimą, ar buvęs sugyventinis, su kuriuo nukentėjusioji gyveno kelerius

[19] Europos Tarybos konvencija „Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“, Briuselis, 2016 m. kovo 4d., eur-lex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109.
[20] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-511/2021, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1979750.
[21] European Court of Human Rights, judgement of 26 May 1994, „Joseph Keegan against Ireland“, No.16969/90, Hudoc, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-45587%22]}.
[22] European Court of Human Rights, judgement of 1 June 2004, „Lebbink v. The Netherlands“, No. 45582/99, Refworld, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www.refworld.org/cases,ECHR,5852a7e54.html.
[23] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas, s*upra note*, 12.

metus ir kartu susilaukė trijų vaikų, yra laikomas artima aplinka. Štai pagal ASAAĮ 2 str. 2 d., minėtu atveju asmenys būtų laikomi artima aplinka, kadangi praeityje juos siejo partnerystės ryšiai, tačiau kasacinis teismas nagrinėdamas bylą, pažymėjo, jog: „*sprendžiant dėl nusikalstamos veikos kvalifikavimo pagal BK 140 straipsnio 2 dalį kaip fizinio skausmo sukėlimo artimajam giminaičiui ar šeimos nariui, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme įtvirtintos sąvokos netaikomos, nes jos neatitinka BK 248 straipsnyje nurodytų artimojo giminaičio bei šeimos nario sąvokų, kuriomis, kaip minėta, remiamasi bylose dėl nusikaltimų žmogaus gyvybei ir sveikatai*“[24]. Tokios praktikos laikėsi ir Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai priimdami 2016 m. gegužės 30 d. nuosprendį, kur paantrindami teigė, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris formuoja bendrosios kompetencijos praktiką, priimdamas nutartis, tokias sąvokas, kaip „šeimos narys“ ar „artimas giminaitis“ aiškina ir taiko, pagal BK 248 str. 1 d., o ne pagal BPK 38 str. nuostatas.[25] Taigi, remiantis LAT praktika, susidūrus su artimos aplinkos nustatymo problematika, nagrinėdamas nusikaltimus žmogaus gyvybei ir sveikatai, paprastai teismas remiasi ne BPK 38 str., ar ASAAĮ, o BK 248 straipsnio 1 dalimi, tačiau, kaip R. Jakštienė[26] ir pastebėjo, teismas šių sąvokų apimties neatitikimo ar santykio nekomentuoja, nepaaiškina.

Apibendrinus analizuotas teisės normas, galima daryti išvadą, jog artimos aplinkos sąvoka suprantama nevienareikšmiškai, įstatymuose pateikiama skirtinga šios sąvokos apimtis. Todėl būtina konkrečiai apibrėžti artimos aplinkos sąvoką tam, kad būtų išvengta kvalifikavimo problemų nagrinėjant nusikalstamas veikas žmogaus sveikatai ir gyvybei. Bet kokiu atveju, svarbu pabrėžti, kad sprendžiant klausimą, dėl artimos aplinkos nustatymo, teismas atsižvelgia ir į tokias faktines aplinkybes, kaip bendro ūkio vedimas, abipusis artumas, parama, atsakomybių prisiėmimas vienas kito atžvilgiu, emocinis bei dvasinis ryšys, o patys santykiai neturi būti trumpalaikiai.

1.2. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje samprata

Smurtas artimoje aplinkoje yra viena opiausių problemų Lietuvoje. Remiantis oficialia statistika, policijoje užregistruojamų smurto artimoje aplinkoje atvejų tik daugėja[27]. Ir nors vis

[24] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-942/2017, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1447438.
[25] Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2016 m. gegužės 30 d. nuosprendis Nr. 1-1389-993/2016, Infolex, žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1292158.
[26] Ramunė Jakštienė, „Šeimos nario samprata baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje: teismų praktikos pagrįstumas“, Jurisprudencija, (2018), 228, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4834/4429.
[27] Oficialiosios statistikos portalas, „Policijoje užregistruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje“, osp.stat.gov., žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/.

dažniau yra diskutuojama apie šeimoje patiriamą fizinį smurtą, tačiau psichologinis smurtas, deja, išlieka sunkiai atpažįstamas. Todėl, norint atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą, pirmiausia svarbu išsiaiškinti, kas yra smurtas artimoje aplinkoje bei kokiomis formomis jis pasireiškia. Galiausiai atskleisti psichologinio smurto, kaip vienos iš smurto formų, sąvoką.

Atsižvelgiant į smurto artimoje aplinkoje istorines ištakas, ne paslaptis, jog smurtas buvo ne tik plačiai paplitęs, bet ir nuolat patiriamas visame pasaulyje. Tačiau pats terminas „smurtas artimoje aplinkoje“ atsirado palyginti neseniai. Kai kuriose kultūrose smurtas, patiriamas šeimoje buvo laikomas privačiu dalyku ir nepripažįstamas, kaip nusikalstama veika. Toks požiūris leido smurtui netrukdomai klestėti ištisus dešimtmečius. Tačiau, XX a. 8 deš. prasidėjęs pasaulinis judėjimas prieš smurtą artimoje aplinkoje, iškėlė šią problemą į viešumą ir galiausiai 1985 m., Jungtinių Tautų (toliau - JT) Generalinė Asamblėja priėmė rezoliuciją Nr. 40/36, dėl smurto artimoje aplinkoje[28].

Pagal visuotinę lietuvių enciklopediją, smurtas apibrėžiamas, kaip sąmoningas agresyvus elgesys kito žmogaus atžvilgiu siekiant jį sužeisti ar įžeisti[29]. Remiantis lietuvių kalbos žodynu, smurtas įvardijamas, kaip „šiurkšti prievarta“, „priespauda“, „pavojus“[30]. Tuo tarpu, teisinėje literatūroje, smurtas apibūdinamas, kaip daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitoks poveikis, kuris pasireiškia veikimu ar neveikimu ir padaro asmeniui ne tik fizinę, bet ir moralinę žalą[31]. Kalbant apie žalą, smurtas sukelia fizines, psichologines, dvasines kančias bei seksualinę žalą. Apibendrintai, smurtas yra žmogaus ar žmonių grupės naudojami prievartiniai veiksmai prieš kitą žmogų ar žmonių grupę, turint tikslą gauti naudos ar tiesiog pasitenkinimo[32]. Tarptautinėje teisėje smurto definicija pateikiama platesnė bei išsamesnė, įtraukiant daromą ekonominį poveikį, grasinimus bei laisvės suvaržymą. Štai Europos Tarybos (toliau – ET) konvencijoje „Dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo“ 3 straipsnio a) dalyje įtvirtinta, jog smurtas prieš moteris yra suvokiamas kaip žmogaus teisių pažeidimas, dėl kurių moteris patiria ar gali patirti fizinę, seksualinę, psichologinę

[28] Ticu Ioan, „*Short incursion in the history of domestic violence*“, International Law, volume 8, issue 1, (2020), 43, Heinonline, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/lumenlaw8&id=43&men_tab=srchresults

[29] Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Smurtas“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://www.vle.lt/straipsnis/smurtas/.

[30] Lietuvių kalbos žodynas, „Smurtas“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., http://www.lkz.lt/?zodis=smurtas&id=24152020000.

[31] LR Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, *supra note*, 7.

[32] Nijolė Dirsienė ir kt., „*Metodinės rekomendacijos skirtos prieglobstį smurto šeimoje aukoms teikiančių organizacijų darbuotojams ir savanoriams*“, (Kaunas: 2007), 3, https://sppd.lrv.lt/uploads/sppd/documents/files/all/Metodines_rekomendacijos_priegl_smurt_seim_2007_1_RMRK9dS.pdf.

arba ekonominę žalą, įskaitant grasinimą įvykdyti tokius veiksmus, prievartą bei savavališką laisvės suvaržymą ir nesvarbu, ar tie veiksmai vykdomi viešajame ar privačiajame gyvenime[33].

Smurtas artimoje aplinkoje išsiskiria tuo, jog smurtiniai veiksmai yra padaromi esant šeimyniniams santykiams. Pati sąvoka „smurtas šeimoje“ kurį laiką kėlė tam tikrą nesutarimą, buvo manyta, kad sąvoka turėtų būti pakeista į „intymaus partnerio smurtą“. Kadangi smurtas artimoje aplinkoje apima ir smurtą tarp nesusituokusių partnerių, kurie gyvena kartu. Tačiau dabartiniai specialistai yra įsitikinę, jog šeima gali egzistuoti ir be santuokos sudarymo, todėl terminas „šeima“ apima ir šeimas, kurios nėra sudariusios santuokos, įskaitant šeimas, kurios turi arba neturi vaikų, taip pat bet kokios lyties, seksualinės orientacijos, rasės, kultūros ar religijos poras[34].

Smurtą šeimoje netikslinga tiesioginiai sieti su amžiumi, rase, lytimi, socialine padėtimi, religija ar pan. smurtą šeimoje gali patirti tiek moterys, tiek vyrai bei įvairaus amžiaus, lytinės orientacijos, socialinės padėties, rasės, religijos ar įsitikinimų žmonės[35]. Tačiau, istoriškai susiklostę, jog aukštesnė vyrų ir žemesnė moterų padėtis įtakoja tai, kad dažniau smurtą patiria moterys. Smurtas artimoje aplinkoje dažnai nepastebimas, kadangi įvyksta namuose, o pačios aukos slepia nuo visuomenės, jog patiria šeimos nario smurtą. Smurtas namuose kitaip dar vadinamas „buitiniu smurtu“, gali pasireikšti fiziniais veiksmais, t.y. stumdymu, spardymu, žnaibymu, smaugimu, deginimu, daužymu, badymu bei psichiniais veiksmais, tokiais kaip, įžeidinėjimas, užgauliojimas, pragyvenimo šaltinio atėmimas, izoliavimas, draudimas bendrauti su kitais asmenimis[36].

Smurtas artimoje aplinkoje yra elgesio modelis, kai šeimos nariai kelia grėsmę kitų šeimos narių asmens neliečiamumui ir psichologinei gerovei. Pagal Sebescan Kristijan, vyrauja keturios smurto formos: fizinis, seksualinis, psichologinis ir ekonominis. Pasak šio autoriaus, fizinis smurtas apima įvairaus masto sužalojimus, psichologinis smurtas pasireiškia šantažavimu, grasinimais, nuolatine kritika, žeminimu, kaltinimu, priekabiavimu, laisvės apribojimu bei izoliavimu. Tuo tarpu seksualinis smurtas apibūdinamas, kaip fizinis, vizualinis, žodinis ar kitokio pobūdžio seksualinis veiksmas, kuris yra patiriamas tik moterų, ir šį veiksmą jos palaiko

[33] Europos Tarybos 2011 m. gegužės 11 d. konvencija „Dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4.

[34] H. Wallace, C. Roberson ir J. Globokar, „Family violence: Legal, medical, and social perspectives“, (New York: Routledge, 2019), 5, https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429431661/family-violence-cliff-roberson-julie-globokar-harvey-wallace.

[35] Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. nutarimas „Dėl apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.323641?jfwid=hv33dwrqk.

[36] Ramona Jakaitienė, „Policijos vaidmuo kovojant su smurtu šeimoje prieš moteris“, mokslinės konferencijos pranešimų rinkinys, (2010): 71, https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/6a9b9c1d-62d4-4353-ace2-220ef5046381/details.

įžeidžiančiu, žeminančiu ar atimančiu kontrolę intymių veiksmų eigoje. Galiausiai ekonominis smurtas laikomas pinigų ar kitų vertingų daiktų atėmimu, pasireikšiantis pajamų kontrole, kai aukai atimama bet kokia galimybė disponuoti piniginėmis lėšomis, taip pat užkertamas kelias įsidarbinti bei uždirbti pajamų[37].

Kai kur literatūroje, kaip atskira smurto forma, yra išskiriamas smurtas prieš vaikus. Smurtas prieš vaikus apibūdinamas, kaip įvairaus pobūdžio žalingi veiksmai nukreipti prieš vaikus. Bendrais bruožais, smurtą prieš vaikus įtakoja smurtautojo psichologinės problemos arba nukrypimai.[38] Lietuvoje, iš kasacinio teismo praktikos galima pastebėti, kad smurtas prieš vaikus yra išskiriamas, kaip savarankiška smurto forma. Ji pasireiškia veikimu arba neveikimu, kai vaikui daromas tiesioginis arba netiesioginis, tačiau būtinai tyčinis fizinis, psichologinis, seksualinis poveikis, garbės ir orumo nepaisymas ar nepriežiūra, dėl kurių vaikas patiria žalą, pavojų sveikatai, gyvybei ar raidai[39]. Mokslinėje literatūroje smurtas prieš vaikus kitaip dar įvardijamas, kaip „nepriežiūra“. Ji pasireiškia dėmesio nesuteikimu kitam asmeniui, nesirūpinimu juo, marinimu badu, medicininės pagalbos neiškvietimu, galimybės lavintis nesuteikimu ir pan. Visi šie veiksmai yra tiek fizinis, tiek psichologinis smurtas. Tačiau nepriežiūra yra nukreipta ne tik prieš vaikus, tačiau ir prieš senyvo amžiaus žmones, jei tie veiksmai sukelia žalą bei kančią[40].

Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje viena iš prievartos formų yra laikomas psichinis smurtas. Dauguma žmonių yra susipažinę su fiziniu smurtu, su įvairiais kūno sužalojimais ir sukeliamu fiziniu skausmu, tačiau nedaugelis atpažįsta psichologinį smurtą bei kokia žala yra padaroma psichinei sveikatai. Nors psichologinis smurtas yra vienas iš dažniausiai pasitaikančių smurto formų šeimoje, deja, visuomenė šio smurto apraiškas vis dar sunkiai atpažįsta. Psichologinis smurtas kitaip dar vadinamas psichiniu, emociniu, ar verbaliniu, kurie laikomi pavojingais veiksmais, kai tyčia daromas poveikis žmogaus psichinei, emocinei sveikatai[41]. Pasak, Robinson Jessica C., psichologinis smurtas turi tris subkategorijas: psichinę, emocinę bei verbalinę.[42] Psichinis smurtas paveikia mintis, kai auka

---

[37] Sebescan Kristijan, „Domestic violence as a problem of contemporary society“, International journal of economics and law, volume 13, No. 38, (2023): 68-69, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/ijecol38&id=67&collection=journals&index=.

[38] Bhushan Shashi, Kumari Archana, „Abusive Relationships and domestic violence in India“,International journal of law management and humanities, Volume 5, Issue 2, (2022), 895-896, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/ijlmhs16&id=986&collection=journals&index=.

[39] 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 47, https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68.

[40] Irma Šideikaitė, Virgilijus Januška, „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas“, Mokslinis vadovas, (2015): 6, https://www.slk.lt/sites/default/files/leidinys_mokslo_taikomieji_tyrimai_2015.pdf.

[41] Zuzana Vasiliauskaitė, „Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialiniai asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas“, (2013), https://www.researchgate.net/publication/341214726_Seimoje_patirto_smurto_padariniai_bio-psicho-socialinei_asmens_sveikatai_Musamos_moters_sindromas.

[42] Robinson Jessica C., „The unseen forms of violence against women“, Journal of law, Volume 18, Issue 1, (2019), 80-81, https://heinonline-

jaučiasi bevertė. Robinson J. pažymi, jog psichinio smurto rizikos faktoriai yra buvimas moterimi, buvimas santykiuose, kai vienas iš partnerių dominuoja, buvimas santykiuose pirmuosius penkerius metus bei emocinės ir socialinės izoliacijos patyrimas. Emocinis smurtas apibūdinamas kaip besitęsiantis procesas, kurio metu nuolat menkinama ir naikinama kito asmens vidinė būsena (vidinis aš), o kito asmens idėjos, jausmai, pasaulėžiūra ir asmeninės savybės yra žeminamos. Išskirtinis šios psichologinio smurto subkategorijos požymis toks, kad nukentėjusysis jaučiasi tarsi „primuštas“, o smurtautojas yra įsitikinęs, kad auka be jo yra niekas. Galiausiai verbalinis smurtas pasižymi tuo, kad yra pasitelkiama kalba, nesvarbu ar tai būtų išreikšta žodžiu ar raštu, o to tikslas yra kitam padaryti žalos. Verbalinio smurto metu kaltininkas priverčia auką patikėti jo žodžiais, jog ji yra bevertė, nepakankamai gera, kad niekam kitam jos nereikia, tokiu būdu smurtautojas manipuliuoja auką, o ši lieka santykiuose[43].

Užsienio literatūroje, psichologinis smurtas kitaip dar įvardijamas, kaip netinkamas elgesys, nefizinis smurtas, psichologinė agresija, verbalinė agresija, kontroliuojantis elgesys, konkuruojantis elgesys bei psichinis kankinimas.[44] Visos šios sąvokos ar jų kombinacijos yra tinkamos apibūdinant psichologinį smurtą. Svarbu pabrėžti, kad psichologinis smurtas visada yra sąmoningas veikimas, kuriuo siekiama įbauginti kitą asmenį taip, kad auka bijotų tolimesnių grasinančiojo veiksmų, kurie gali sukelti neigiamus padarinius[45]. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos iniciatyva „Būk stipri“ psichinį smurtą apibūdina kaip bet kokį elgesį, kuris naudojasi kito žmogaus pažeidžiamumu, charakterio savybėmis bei nesaugumo jausmu[46]. Europos lyčių lygybės institutas taip pat pateikia psichologinio smurto definiciją, kuri skamba, kaip bet koks tyčinis veiksmas, kuris pasitelkus grasinimus ir prievartą, rimtai pažeidžia kito asmens vientisumą[47]. Apibendrinant, psichologinis smurtas artimoje aplinkoje - tai bet koks veiksmas, kuris šeimos nariui sukelia vienokias ar kitokias psichologines kančias. Šių veiksmų eigoje, nukentėjusiojo mintys yra sujaukiamos, jis nepasitiki savimi, jaučiasi menkavertis, tokiu būdu yra pakenkiama jo psichologinei gerovei.

---

org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/appalwj18&id=86&men_tab=srchresults.

[43] Robinson J., *supra note*, 42.

[44] Marshall Linda L, „Psychological abuse of women: six distinct clusters“, Journal of family violence, Volume 11, No. 1, (1996), 380, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/jfamv11&id=380&men_tab=srchresults.

[45] Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija.

[46] Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos iniciatyva „Būk stipri“, „Smurto formos“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://bukstipri.lt/saa-kas-tai/smurto-formos/20.

[47] European Institute for gender equality, „Psychological violence description“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1241?language_content_entity=en.

Taigi, nors iš visų smurto rūšių psichologinį smurtą atpažinti sunkiausia, tačiau būtent ši smurto rūšis yra viena iš labiausiai paplitusių artimoje aplinkoje. Patiriamą psichologinį smurtą išduoda nukentėjusiojo savijauta, kai jis priverčiamas jaustis kaltu, yra smukdoma jo savivertė, nesijaučia santykiuose lygiateisiu partneriu bei sukeliami įvairūs neigiami jausmai. Esminės šio smurto sąlygos yra tyčiniai bei reguliarūs veiksmai, kai pasitelkus verbalinius veiksmus, manipuliuojamas, gąsdinamas, menkinamas ar izoliuojamas šeimos narys.

1.3. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje pasireiškimo formos bei pasekmės

Psichologinį smurtą šeimoje yra itin sudėtinga nustatyti, o dar sudėtingiau įrodyti. Psichologinis smurtas pasireiškia įvairiomis formomis: įžeidinėjimu, išnaudojimu, izoliacija, kritikavimu, manipuliavimu ir t.t. Dėl šios smurto formos subtilumo bei sudėtingumo, visuomenė šiuose veiksmuose linkusi neįžvelgti psichologinio smurto. Psichologinio smurto pasireiškimo priežastys gali būti labai įvairios, tarkime, priežastys susijusios su šeimos narių tarpusavio santykiais arba priežastys susijusios su skriaudėjo asmeninėmis savybėmis. Psichinis smurtas neretai laikomas normaliu reiškiniu, taip yra todėl, kadangi visuomenės emocinis intelektas nėra pakankamai išvystytas ir daugumos yra toleruojamas. Dėl šios priežasties, psichologinis smurtas tapo viena labiausiai paplitusių smurto formų artimoje aplinkoje. Neigiamas poveikis asmens psichikai gali būti padaromas įvairiais būdais, kai smurtautojas sąmoningai siekia aukai sukelti neigiamus pojūčius. Psichinis smurtas, patiriamas šeimoje, gali turėti ne tik emocinių ir socialinių, bet ir fizinių pasekmių, kurios neretai yra sudėtingesnės, už fizinio smurto sukeltus padarinius. Todėl būtina aptarti kaip ir kodėl pasireiškia psichologinis smurtas artimoje aplinkoje bei kokias pasekmes tai sukelia, tam, kad visuomenės nariams ši smurto forma taptų labiau atpažįstama bei įrodoma.

Įvairioje literatūroje galima pastebėti, jog išskiriamos skirtingos psichologinio smurto formos. Pasak valstybinio psichikos sveikatos centro, emocinis smurtas - tai tyčiojamasis, žeminimas, grasinimas, gąsdinimas, vertimas jaustis kaltu, parodymas, kad esi nemylimas, socialinės izoliacijos taikymas[48]. Platesnį psichologinio smurto formų sąrašą pateikia Doc. dr. R. Jakštienė[49], kuri teigia, kad šis smurtas pasireiškia grasinimais (nužudyti, sužaloti, pagrobti ir pan.), bauginimu, nuolatiniu savivertės žeminimu, viešu pažeminimu, pašaipomis, nuolatine

[48] Valstybinis psichikos sveikatos centras, „Smurto prevencija“, (2018), žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidinys_smurto_prevencija.pdf.

[49] Ramunė Jakštienė, „Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 38, https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a4d9a8cb-24af-4cd2-bbe0-76f89f47a292/content.

kritika, manipuliavimu, nuvertinimu, persekiojimu, asmens veiksmų laisvės suvaržymu, jausmų ignoravimu, melu, įsitikinimų išjuokimu ir pan. Žeminimu, kaip vienu iš psichologinio smurto formų, skriaudėjas siekia kontroliuoti auką emociniu lygmeniu. Žeminimas gali pasireikšti menkinančių žodžių išsakymu, įžeidžiančiomis pravardėmis ir pan. Smurtautojas siekia sužlugdyti aukos asmenybę, ją nuolat kaltina įvairiais dalykais (pvz., jog vėluoja, gadina, yra atstumiantis), ant jos rėkia bei šaukia, menkina aukos protinius sugebėjimus, nevengia viešai sugėdinti, nuvertina jų pasiekimus ir įžeidinėja jų išvaizdą[50].

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos parengtas praktinis vadovas savivaldybėms, papildo tokiomis psichologinio smurto artimoje aplinkoje formomis, kaip pravardžiavimas, bandymas nuteikti vaikus prieš partnerę, grasinimas atimti vaikus ar pakenkti šeimos nariams/augintiniams, telefono bei kompiuterio tikrinimas, dienoraščio skaitymas, grasinimas nusižudyti, jei jį paliks, partnerės veiksmų kontroliavimas, draudimas išpažinti savo religiją, nekalbėjimas bei ignoravimas[51]. Tuo tarpu, dr. Sigitas Laima psichinio smurto pasireikšimą apibūdina, kaip nepagarbą, išvaizdos, įsitikinimų, socialinės ar finansinės padėties pajuoką, priekaištavimą, priekabiavimą, nuolatinį pastabų išsakymą ir t.t.[52] Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti ir tokiais veiksmais, kaip realybę iškreipiančių teiginių naudojimas (sakyti, jog moteris išsigalvoja, jog prieš ją smurtaujama), partnerio daiktų slėpimas, su tikslu apkaltinti, jog jis pametė konkretų daiktą, nuolatinis partnerio poreikių nepaisymas, taip pat sakymas, kad šeimos narys yra psichiškai nestabilus, vertimas vartoti alkoholinius gėrimus arba narkotines/ psichotropines medžiagas[53].

Skirtingai nei Lietuvos literatūroje, užsienio literatūroje psichologiniu smurtu pripažįstami taip pat tokie veiksmai, kai šeimos narys grasina padaryti pavojingą veiką, kitam šeimos nariui priklausančiam asmeniniam ar bendram turtui arba tyčia sugadina/ sunaikina turtą (žodinio konflikto metu trenkiama durimis ir jos sulaužomos, trenkiama į sieną, jog joje lieka skylė ir t.t.)[54]. JAV sveikatos ir žmogiškųjų paslaugų departamento teigimu, artimoje aplinkoje naudojami tam tikri veiksmai pripažįstami, kaip psichinis smurtas tuomet, kai: šeimos narys reikalauja nuolat palaikyti su juo kontaktą, su tikslu žinoti kur šiuo metu yra ir ką veikia partneris;

---

[50] Janina Sabaitė, „Kaip atpažinti emocinės prievartos požymius“, žmogaus institutas, (2022), https://zmogausinstitutas.lt/kaip-atpazinti-emocines-prievartos-pozymius/.

[51] Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Praktinis vadovas savivaldybėms. Smurtas artimoje aplinkoje“, (2021), žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/praktinis-vadovas-savivaldybems.pdf.

[52] Sigitas Laima, „Psichologinis smurtas: teismo medicininės įžvalgos ir kriterijų patikra“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2016), 3, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:18865393/datastreams/MAIN/content.

[53] Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos iniciatyva „Būk stipri“, *supra note*, 46.

[54] Sakakini Haya, „Psychological abuse claims in family law courts in BC“, Canadian journal of family law, Volume 34, No. 1, (2021), 6, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/cajfl34&id=16&men_tab=srchresults.

reikalauja kito šeimos nario kompiuterio, telefono, socialinių tinklų prisijungimo slaptažodžių; elgiasi itin pavydžiai ir kaltina svetimavimu; draudžia eiti į darbą, mokyklą, gydymo įstaigą; grasina paskambinti teisėsaugos institucijoms ir pranešti apie aukos neva daromus nusižengimus; už kitą šeimos narį nuspendžia tam tikrus gyvenimiškus dalykus (ką apsirengti, ką valgyti, ką daryti/ nedaryti ir pan.)[55]. Dar kitur literatūroje, kai kurie veiksmai, kurie iš pažiūros gali pasirodyti kaip įprasti ar būdingi daugumai santykių, iš tiesų laikomi psichologiniu smurtu. Svarbu pabrėžti, jog konkretus elgesys gali būti pripažintas psichiniu smurtu, jeigu aukai yra sukeliamos neigiamos emocijos. Tokie veiksmai gali būti: bendravimas tik tada, kai būtina; tvirtinimas, jog toks elgesys tebuvo pokštas; mėgdžiojimas; elgtis taip, tarsi to žmogaus net nebūtų šalia; pažadų ar susitarimų netesėjimas ar užmiršimas; nepatinkančių dovanų įteikinėjimas; naudojimasis žmogumi, dėl asmeninės naudos; užrakinimas kambaryje, tyčia neleidžiant išeiti; transporto atėmimas ir pan.[56] Taigi, psichologinis smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiai, šio smurto formų yra daug ir įvairių, todėl itin svarbu jas pažinti ir atpažinti, tam, jog asmenys išvengtų tapimo psichologinio smurto aukomis. Kuo didesnė visuomenės dalis atpažins smurto pasireikšimo formas, tuo greičiau bus suteikiama pagalba smurtą patiriančioms aukoms, ištraukiant juos iš nesaugios aplinkos. Visuomenės švietimas psichologinio smurto artimoje aplinkoje klausimais, skatina socialinį sąmoningumą ir tokiu būdu kuriama sveika visuomenė, kuri paiso tokių principų, kaip pagarba, teisingumas bei lygybė.

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti įvairiomis formomis, nepriklausomai nuo to, ar jis nukreiptas prieš vaikus ar suaugusius. Tačiau yra tam tikros smurto formos, kurios pasireiškia tik smurte prieš vaikus. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (toliau – VTAPĮ) 3 straipsnio 2 punkte įtvirtinta, jog psichinis smurtas prieš vaikus pasireiškia tyčiniu bei sistemingu vaiko teisės į identiškumą pažeidinėjimu, patyčiomis, gąsdinimu, asocialaus elgesio skatinimu, vaiko raidai būtinos veiklos trikdymu[57]. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje pateikiami praktiniai pavyzdžiai, kaip pasireiškia psichinis smurtas prieš vaikus: menkinimas – tai nuolatinis vaiko poelgių, darbų ar pomėgių vertinimas; gąsdinimas - kai teigiama, jog jis ar jo artimieji patirs smurtą, su tikslu, kad vaikas jaustų baimę; kontrolė – tai labai griežtas auklėjimas arba jokio auklėjimo; labai aukštų reikalavimų vaikui

[55] U.S. Department of Health and Human services, „Emotional and verbal abuse“, (2021), žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/emotional-and-verbal-abuse.
[56] Deborah Doherty, Dorothy Berglund, „Psichological abuse“, a discussion paper, (2008), 4-5, https://www.canada.ca/content/dam/phac-aspc/migration/phac-aspc/sfv-avf/sources/fv/fv-psych-abus/assets/pdf/fv-psych-abus-eng.pdf.
[57] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, TAR, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.

kėlimas ir t.t.[58]. Šį sąrašą papildo LR sveikatos apsaugos ministro sudaryta darbo grupė, kuri diagnostikos metodinėse rekomendacijose nurodo, kad emocinis smurtas prieš vaikus gali pasireikšti taip pat ir eksploatavimu (pasikartojantis vaiko naudojimas suaugusių emocinėms, finansinėms ar panašioms problemoms spręsti) bei korupcija (vaiko įtraukimas į neteisėtą veiklą)[59]. Panašiai emocinis smurtas prieš vaikus aiškinamas ir užsienio literatūroje, pavyzdžiui, Michael E. Kraut išskiria šešias pagrindines emocinio smurto prieš vaikus formas, t.y. atstūmimas (vaikui kartojama, kad jis nepageidaujamas), ignoravimas (nesidomėjimas vaiku), grasinimas (vaikui grasinama, ant jo rėkiama, keikiamasi), izoliavimas (neleidžiama vaikui bendrauti su bendraamžiais), sugadinimas (vaikas verčiamas vartoti alkoholinius gėrimus, tabako gaminius, narkotines medžiagas ir pan.), išnaudojimas (manipuliuojama vaiku, užsiimti tam tikra veikla, neatsižvelgus į jo raidą)[60]. Aneja Mehak apibrėždama psichologinį smurtą, nurodo, jog jis atsiranda tada, kai globėjas neatliepia vaiko emocinių poreikių ir vaiką šantažuoja, o nesugebėjimas užtikrinti vaikui palaikančios aplinkos taip pat yra pripažįstamas emociniu smurtu[61].

Vaiko nepriežiūra yra laikoma savarankiška smurto forma, tačiau dėl tam tikrų panašumų, tiek vaiko nepriežiūra, tiek psichologinis smurtas galėtų būti laikomi viena bendra smurto forma. Abi šios prievartos rūšys pasireiškia neveikimu, t.y. vaiko atstūmimu, ignoravimu ir pan. Be to, abi smurto formos pasireiškia vaiko emocinių poreikių netenkinimu[62], kai dėl to kyla grėsmė jo raidai bei pilnaverčiui vystymuisi[63]. Paramos vaikams centras pažymi, jog nepriežiūra gali būti emocinė, kai nepatenkinami vaiko psichologiniai poreikiai, vaikas skatinamas arba jam leidžiama vartoti alkoholinius gėrimus, narkotines medžiagas, tabako gaminius[64]. Kaip matyti iš šio apibrėžimo, psichologinis smurtas ir vaiko nepriežiūra iš dalies apibūdinami tapačiai. Rishita C. V. M. L. ir Mysore Sai Ananya teigia, kad emocinis smurtas yra tada, kai vaiko tėvai ar globėjai

[58] Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Smurto prieš vaikus prevencija“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/smurto-pries-vaikus-prevencija?lang=lt#Kas_smurtas.

[59] Rolanda Adlienė ir kt., „Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos“, (Vilnius, Valstybinis psichikos sveikatos centras, 2018), 6, https://lsmu.lt/cris/entities/publication/5646a00a-2262-4ac9-bf08-a9cf7ad3e628/details.

[60] Michael E. Kraut, „Kids and emotional/ psychological abuse“, child crime prevention and safety center, (2023), https://childsafety.losangelescriminallawyer.pro/kids-and-emotional-psychological-abuse.html.

[61] Aneja Mehak, „Child abuse“, Supremo amicus, volume 19, (2020), 293, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/supami19&id=305&men_tab=srchresults.

[62] Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, *supra note*, 57.

[63] Organizacija „Gelbėkit vaikus“, „Smurtas prieš vaikus“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://gelbekitvaikus.lt/wp-content/uploads/2021/04/Smurtas-pries%CC%8C-vaikus.-Te%CC%87vams-ru%CC%84pimi-klausimai-kuriuos-nedra%CC%A8su-uz%CC%8Cduoti.pdf.

[64] Paramos vaikams centras, „Nepriežiūra ir apleistumas“, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://pvc.lt/vaikyste-be-smurto/neprieziura/.

neskiria vaikui pakankamai dėmesio bei jį kankina neatliepdami jo būtiniausių poreikių[65]. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktame nepriežiūros sąvokos išaiškinime pažymima, kad nepriežiūra yra laikomi tokie veiksmai, kaip vaiko būtiniausių poreikių netenkinimas (mityba, drabužiai, higiena, sveikatos priežiūra) bei emocinis vaiko apleistumas (su juo nebendraujama, netenkinami psichologiniai poreikiai)[66]. Iš šių emocinio smurto ir nepriežiūros apibrėžimų galime pastebėti, jog šios smurto formos pasižymi tokiais pačiais arba panašiais veiksmais. Taigi, galima teigti, kad vaiko nepriežiūra, kai ji pasireiškia vaiko psichologinių/ emocinių poreikių netenkinimu, gali būti prilyginama psichologiniam smurtui.

Psichologinis smurtas dažnai būna sunkiai pastebimas, kadangi skirtingai nei fizinis smurtas, jis ne tik nepalieka plika akimi matomų smurtinių žymių, bet ir gali pasireikšti keliomis formomis vienu metu. Didelė dalis psichologinio smurto artimoje aplinkoje lieka nepastebėtas, nes jis pasireiškia žodžiais, tam tikru elgesiu ar socialinių sąlygų nesuteikimu. Dėl tiesioginių įrodymų nebuvimo ar jų stokos, psichologinį smurtą sunku įrodyti, o psichologinį smurtą šeimoje patyrusios aukos nedrįsta kreiptis pagalbos. Prie psichologinio smurto įsišaknijimo prisidėjo ir visuomenės negebėjimas atpažinti psichologinio smurto. Išsiaiškinusi kokie yra psichologinio smurto rizikos faktoriai, visuomenė paprasčiau atpažins bręstančias smurtines situacijas ne tik savo, bet ir kitų asmenų artimoje aplinkoje. Pagal psichologę, Šarlotę Einikienę[67], rizikos veiksniai yra skirstomi į keturias grupes, t.y. individualius, santykių, bendruomenės bei socialinius. Individualūs yra tokie veiksniai, kaip jaunesnis amžius, intelekto sutrikimai, psichikos sutrikimai, išsilavinimo nebuvimas, prasta finansinė padėtis, nuolatinis psichiką veikiančių medžiagų vartojimas. Santykių rizikos veiksniai yra tarpusavio nesutarimai, tėvystės įgūdžių stygius, neigiamas požiūris į moteris, smurto patyrimas ar matymas vaikystėje, keli seksualiniai partneriai. Kita grupė yra bendruomenės veiksniai, kuri susideda iš tokių rizikos faktorių, kaip benamystė, nusikalstamumas, nedarbas, galimybių stoka bei pagalbos stoka smurtą patyrusioms aukoms. paskutinė ketvirtoji grupė yra socialinė, pasižyminti lyčių nelygybe, moterų nevertinimu, socialiniu smurto palaikymu ir kultūriniu smurto priėmimu. Minėtus rizikos veiksnius galima papildyti smurtautojo noru demonstruoti savo vyriškumą, šį norą skatina visuomenės požiūris, jog vyras turi būti tvirtas, nerodyti emocijų ar užuojautos. Kitas veiksnys yra vyro nepilnavertiškumo kompleksas, kurį vyras bando paslėpti smurtaudamas prieš šeimos narius. Galiausiai, yra atvejų, kai emocinis smurtas

[65] Rishita C. V. M. L., Mysore Sai Ananya, „A detailed study on child abuse in India“, International journal of law management and humanities, volume 5, issue 2, (2022), 88, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ijlmhs16&id=112&men_tab=srchresults.
[66] Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *supra note*, 57.
[67] Šarlotė Einikienė, „Psihologinis smurtas artimoje aplinkoje: kaip atpažinti, suvokti, padėti?“, (2023), žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://www.sveikatosbiuras.lt/naujienos/psichikos-sveikata/psichologinis-smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-atpazinti-suvokti-padeti/.

prieš moteris naudojamas, nes pati moteris šį smurtą pateisina, tikėdama, jog to nusipelnė.[68] Visuomenei įsisavinus, kokie veiksniai didina psichologinės prievartos šeimoje patyrimo riziką, tikėtina, smurto atpažinimo procesas taptų daug sklandesnis ir operatyvesnis.

Psichologinio smurto šeimoje patyrimas gali stipriai paveikti psichinę sveikatą. Nustatyti smurtą patiriančias aukas padės aukos psichinės būklės ir elgesio pokyčių išmanymas. Psichinę prievartą šeimoje patiriantiems asmenims būdingas bejėgiškumo jausmas, dvejojimas kalbėti atvirai, sumišimas, dezorientacija, pykčio proveržiai be aiškios priežasties, staigus elgesio pokytis, susijaudinimas ar liūdesys, neįprastas elgesys (nagų, lūpų kramtymas, siūbavimas, trypčiojimas), situacijos neigimas, itin uždaras ir nebendraujantis elgesys[69]. Kalbant apie psichologinį smurtą prieš vaikus, patiriamą emocinę prievartą išduoda depresija, sumažėjęs našumas mokykloje, sutrikusi emocinė raida, noras pakenkti sau ar kitiems, desperatiškai ieško pritarimo iš kitų suaugusiųjų, vystymosi regresija (pvz. šlapinimasis į lovą), nuolatinis skundimasis dėl galvos, pilvo skausmų be priežasties, susidomėjimo visuomenine veikla praradimas, žema savigarba[70]. Taigi, psichologinis smurtas artimoje aplinkoje sukelia itin neigiamus pokyčius aukų psichinei sveikatai bei elgsenai. Supažindinus visuomenę su minėtais aukų psichikos pokyčiais, žmonės lengviau atpažintų psichologinio smurto aukas ir joms būtų suteikiama reikiama pagalba.

Nuolatinis psichologinis smurtas artimoje aplinkoje aukai padaro ženklius pokyčius jos emocinei ir psichinei sveikatai, dėl pasikartojančio emocinio smurto, auka patiria įvairias traumas ir baimes. Asmenys nukentėję nuo psichologinio smurto, dažnai jaučia sumišimą, gėdą, kaltę, nerimą, bejėgiškumą, dažnai verkia bei perdėtai paklūsta kitiems. Aukos praranda pasitikėjimą savimi, ima abejoti savo sugebėjimais bei verte, dėl ko aukai tampa sunkiau palikti smurtu grįstus santykius[71]. Pasikartojantis emocinis smurtas padaro didelės žalos aukos emocinei sveikatai, todėl prie psichologinio smurto pasekmių taip pat priskiriama - įtampa, nenoras bendrauti, nesaugumo ir vienišumo jausmas, priklausomybė kitų asmenų nuomonei, uždarumas, neryžtas, kitus ir (ar) save žalojantys veiksmai[72]. Ilgalaikis psichinis smurtas pažeidžia asmenybės vientisumą, nukentėję nuo smurto dažnu atveju patiria psichologinę traumą, kuri pasireiškia intensyvia baime, bejėgiškumu, kontrolės praradimu bei baime būti užmirštam[73]. Be šių pasekmių,

[68] Nijolė Dirsienė ir kt., *supra note*, 32: 6.
[69] Hourglass, „Psychological abuse, žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://wearehourglass.org/psychological-abuse.
[70] Amy Morin, „What is emotional child abuse?“, verywell family, (2022), https://www.verywellfamily.com/what-is-emotional-child-abuse-4157502.
[71] „Emotional and psychological abuse“, Womenslaw, (2021), žiūrėta 2023 m. lapkričio 22 d., https://www.womenslaw.org/about-abuse/forms-abuse/emotional-and-psychological-abuse.
[72] Valstybinis psichikos sveikatos centras, *supra note*, 48.
[73] Delaney Rives Knapp, „Fanning the flames: gaslighting as a tactic of psychological abuse and criminal prosecution“, Albany law review, Volume 83, Issue 1, (2020), 332, https://heinonline-

aukoms taip pat gali atsirasti psichosomatiniai sutrikimai, kurie dėl patiriamo streso, gali įtakoti net fizinės sveikatos pasikeitimus, tokius kaip, dirgliosios žarnos sindromas, nuolatinis nuovargis, minkštųjų audinių skausmas, virškinimo ir kvėpavimo takų sutrikimai bei lėtinis skausmas[74]. Akivaizdu, kuo ilgesnį laiko tarpą tęsiasi psichologinis smurtas, tuo sukeliama didesnė žala aukos fizinei ir emocinei sveikatai. Individai, šeimoje patiriantys psichologinį smurtą, neretai kenčia nuo depresijos, dažnai negali susikaupti, juos kamuoja nerimo sutrikimai bei mažas našumo lygis[75]. Be viso to, dėl intensyvaus psichologinio smurto aukos gali patirti psichologinę krizę, ko pasėkoje, padidėja savižudybių rizika. Reikia pabrėžti, jog psichologinio smurto šeimoje pasekmės gali skirtis priklausomai nuo aukos asmeninių savybių, taikomos psichinio smurto formos, smurtautojo ypatybių ir kitų aplinkybių.

Psichologinis smurtas prieš vaikus yra itin pavojingas, kuris gali turėti sudėtingų ir ilgalaikių pasekmių ne tik vaiko fizinei ir emocinei gerovei, bet ir tolimesniam vystymuisi. Dažnas psichologinis smurtas vaikams gali sukelti potrauminį streso sindromą, kuris iššaukia emocijų nebuvimą, dirglumą, pykčio proveržius, negalėjimą susikoncentruoti, hiperaktyvumą bei sunkumus užmigti[76]. Vaikai, kurie šeimoje patiria emocinį smurtą (ir) arba nepriežiūrą, ateityje gali turėti sunkumų sukuriant darnius santykius, taip pat yra linkę save nuvertinti, prarandą pagarbą sau, jaučia kaltę, nerimą, depresiją bei atsiranda sunkumų mokytis[77]. Be išvardintų pasekmių, vaikams taip pat kylą sunkumų sukontroliuoti savo impulsus, dėl ko auganti agresija gali įtakoti nusikalstamų veikų ar kitų teisės pažeidimų darymą. Atlikti tyrimai parodė, kad vaikystėje patirtos psichologinės traumos yra rizikos veiksnys, kuris įtakoja mokymosi, elgesio bei sveikatos problemas ateityje[78]. Pasak Domina Petric, vaikai, kurie patiria psichologinę prievartą yra linkę atkreipti dėmesį į konfliktines situacijas bei yra itin jautrūs įvairioms grėsmėms[79]. Taigi, bet kokios formos psichologinis smurtas vaikams sukelia sunkias ir ilgalaikes

org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/albany83&id=340&men_tab=srchresul.

[74] Šarlotė Einikienė, *supra note*, 66.

[75] Anastasia M. Sotiropoulos, „Words can cut the deepest wounds: why the family medical leave act should be amended to expand protection for victims of domestic violence“, DePaul law review, Volume 65, Issue 4, (2016), 1368, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/deplr65&id=1394&men_tab=srchresults.

[76] James A. Twaite, Ofelia Rodriguez-Srednicki, „Emotional abuse and secondary abuse“, The journal of psichiatry and law, Volume 32, Issue 4, (2004), 455, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/jpsych32&id=475&men_tab=srchresults.

[77] Ken Lewis, „Parental alienation can be emotional child abuse“, Trends in state courts, National center for state courts, (2020), 48, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/trendsc2020&id=54&men_tab=srchresults.

[78] Brian R. Stork ir kt., „Adverse childhood experiences (ACE‘s) and community physicians“, The permanente journal, Volume 24, No. 2, (2020), https://www.thepermanentejournal.org/doi/full/10.7812/TPP/19.099#bibliography.

[79] Domina Petric, „Psychology of abusive human behaviour“, Journal of medical psychology, Volume 11, No. 2, (2022), https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=116357.

pasekmes, kurios dažniausiai išlieka iki pat pilnametystės. Vaikams, nukentėjusiems nuo emocinės prievartos, ateityje kyla sunkumų užmegzti pažintis, spręsti konfliktus, kurti santykius, jie taip pat susiduria su intymumo problemomis bei agresija santykiuose.

2. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE STATISTIKA LIETUVOJE IR UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia neproporcingai dažnai. Smurto aukos yra ne tik moterys, nuo jo nukenčia vaikai, šeima ir net visa visuomenė. Išanalizavus psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą, pasireiškimo formas bei galimas smurto pasekmes, tikslinga išsiaiškinti, koks yra psichologinės prievartos mastas ne tik Lietuvoje, bet ir Europos šalyse. Lietuvos ir užsienio šalių analizė yra reikšminga tuo, jog leis atskleisti ne tik skirtumus, bet ir panašumus psichologinio smurto tendencijų Europoje klausimu. Todėl šiame skyriuje bus analizuojamos Lietuvos, Vokietijos, Prancūzijos bei Norvegijos šalių psichologinio smurto artimoje aplinkoje statistika.

2.1. Lietuva

Kaip aptarta anksčiau, psichologinis smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia įvairiomis formomis. Tačiau Lietuvos teisinėje sistemoje, psichinis smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai yra kvalifikuojamas tik pagal LR BK 145 str., kuris numato atsakomybę už grasinimą nužudyti, sunkiai sutrikdyti sveikatą arba žmogaus terorizavimą[80]. Psichinis vaiko gniuždymas taip pat yra laikomas psichologiniu smurtu šeimoje. Baudžiamoji atsakomybė už šią veiką numatyta LR BK 163 str., pagal kurį atsako tie, kurie piktnaudžiaudami savo tėvų ar kitų teisėtų atstovų teisėmis ir pareigomis, psichiškai gniuždė vaiką, palikdami jį ilgą laiką be priežiūros ar kitaip žiauriai su juo elgėsi[81].

Remiantis Oficialiojo statistikos portalo pateiktais duomenimis[82], Lietuvoje 2023 m. iš viso užregistruotos 45 181 nusikalstamos veikos, palyginus su 2022 m. fiksuojamas 1.2 proc. mažėjimas. Žvelgiant į bendrą tendenciją, matyti, jog pastaruosius šešerius metus užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius vis mažėja. Paskutinius penkerius metus, t.y. 2019-2023 m. laikotarpiu, pastebimas laipsniškas užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, mažėjimas. Jeigu smurto artimoje aplinkoje atvejų 2019 m. buvo užregistruota 7 691, kas sudarė 16.2 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, tai 2023 m. 5 682 ir sudarė tik 12,6 proc. visų nusikalstamų veikų. Svarbu pabrėžti, jog šie skaičiai neparodo realios smurto artimoje aplinkoje situacijos Lietuvoje. 2020 m. buvo atliktas tyrimas, kurio metu paaiškėjo, kad kas

[80] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note,* 4.
[81] *Ibid.*
[82] Oficialiosios statistikos portalas, „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius“, žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/.

penktas Lietuvos gyventojas yra bent kartą patyręs smurtą šeimoje, iš jų net 60 proc. nukentėjusiųjų pagalbos niekur nesikreipė ir vos tik 15 proc. kreipėsi pagalbos į policiją. Iš tų, kurie teigė patyrę smurtą šeimoje, psichologinį smurtą patyrė net 69 proc.[83] Kaip minėta, Lietuvoje atsakomybė už patirtą psichologinį smurtą paprastai kyla tik pagal LR BK 145 str., kuris numato atsakomybę tam, kuris grasino nužudyti, sunkiai sutrikdyti sveikatą arba terorizavo žmogų. Remiantis Informatikos ir ryšių departamento pateiktais statistiniais duomenimis[84], 2018-2023 m. laikotarpiu, užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su grasinimu (LR BK 145 str.) artimoje aplinkoje palaipsniui mažėja. 2018 m. buvo užregistruoti 654, o 2023 m. tik 177 grasinimų atvejų šeimoje. Analizuojant užregistruotų asmenų nukentėjusių nuo psichinio smurto statistiką, galima padaryti išvadą, jog nuo psichologinio smurto dažniausiai nukenčia moterys, pvz., 2018-2023 m. laikotarpiu, nukentėjusių moterų buvo penkis-šešis kartus daugiau, nei nukentėjusių vyrų. Net 95.9 - 97.5 proc. visų įtariamųjų sudaro vyrai. Nors 2021-2022 m. psichologinio smurto atvejų skaičius neviršijo penkių šimtų, tačiau dėl patirtos psichologinės prievartos į emocinės pagalbos telefonų tarnybas 2021 m. kreipėsi net 1 845 asmenys, o 2022 m. 923 asmenys. Taigi, iš pateiktų statistinių duomenų matyti, kad nukentėjusieji, patyrę psichologinį smurtą artimoje aplinkoje, nėra linkę kreiptis pagalbos į teisėsaugos institucijas. 2023 m. psichologinis smurtas sudaro viso labo tik 3,11 proc. visų užregistruotų smurto artimoje aplinkoje atvejų. Akivaizdu, jog statistiniai duomenys neatskleidžia tikrojo psichologinio smurto artimoje aplinkoje masto Lietuvoje.

Baudžiamajame įstatyme numatyta, kad piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų atstovų teisėmis ir pareigomis pasireiškia keliais būdais, t.y. fiziniu ir (ar) psichiniu vaiko gniuždymu, jo nepriežiūra arba kitokiu žiauriu elgesiu su vaiku. Atsakomybė už šias veikas numatyta LR BK 163 straipsnyje. Svarbu pabrėžti, kad bet kokiu atveju, tiek fizinis smurtas, tiek vaiko nepriežiūra ar kitoks žiaurus elgesys su juo, visada vaiką gniuždo ir psichologiškai.[85] Todėl apžvelgiant nukentėjusių vaikų, pagal nusikalstamą veiką įtvirtintą LR BK 163 str. statistiką, tuo pačiu, bus įvertintas psichologinio smurto artimoje aplinkoje mastas Lietuvoje.

Apžvelgus Informatikos ir ryšių departamento pateiktą pastarųjų šešerių metų statistiką[86], laikotarpyje nuo 2018 m. iki 2023 m., matyti, jog nukentėjusių vaikų, pagal LR BK

[83] Giedrė Purvaneckienė, „Baltijos tyrimų apklausos apie smurto artimoje aplinkoje problemos žinomumą“, (Vilnius, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020), https://www.slideshare.net/Lyguslt/lietuvos-gyventoj-apklausos-apie-smurt-artimoje-aplinkoje-pristatymas-2020.
[84] Informatikos ir ryšių departamentas, „Nusikalstamos veikos susijusios su smurtu artimoje aplinkoje“, žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10856&datasource=91717.
[85] Kristina Grinevičiūtė, „Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje“, *Jurisprudencija*, 11, 113 (2008), 108-109, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1750/1639.
[86] Informatikos ir ryšių departamentas, op. cit., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10853&datasource=91675.

163 str. numatytą veiką, skaičius neperkopia trisdešimt aštuonių (2020 m.). Atsižvelgus į minėtų metų statistiką, nematyti jokio dėsningumo, jeigu 2018 m. nukentėjo 34 vaikai, o 2019 m. skaičius nukrito iki 19-os vaikų, tai 2020 m. skaičius ir vėl išauga iki 38 nukentėjusiųjų. Tačiau analizuojant paskutinių ketverių metų statistiką, galima pastebėti gerėjančią situaciją, kadangi nukentėjusių vaikų skaičius 2020 m. siekia 38, 2021 m. – 25, 2022 m. – 25, o 2023 m. tik 10. Tai rodo, kad pastaruosius ketverius metus nukentėjusių vaikų, pagal LR BK 163 str. mažėja. Vis tik teigti, jog ši statistika atspindi psichologinio smurto prieš vaikus Lietuvoje atvejų skaičių, tikrai negalima, kadangi kasmet į emocinės pagalbos telefonų tarnybą „Vaikų linija“, dėl patirtos vienokios, ar kitokios smurto formos, kreipiasi keli tūkstančiai nepilnamečių asmenų. Tačiau, besikreipiančių į „Vaikų liniją“ skaičius taip pat mažėja, kaip pavyzdys, 2018 m. į tarnybą buvo kreiptasi 5 342 kartus, o 2022 m. – 3 210 kartų[87]. Kalbant konkrečiai apie patirtą psichologinį smurtą, tai 2018 m. nukentėję nepilnamečiai asmenys kreipėsi 506 kartus, o 2022 m. - 487 kartų. Apžvelgiant visus 2018-2022 m. laikotarpio statistinius duomenis, matyti, jog nors tarnyba „Vaikų linija“ sulaukia net iki 40 proc. mažiau pagalbos skambučių, dėl patiriamo smurto, tačiau kreipimosi, dėl patirtos psichologinės prievartos atvejų skaičius nemažėja ir išlieka labai panašus kaip ir ankstesniais metais.

Taigi, galima teigti, kad pateikta oficiali smurto artimoje aplinkoje statistika neparodo tikrosios smurto situacijos Lietuvoje. Nors analizuojant statistikos duomenis galima pastebėti, jog patiriamos psichologinės prievartos skaičiai mažėja, tačiau vis dar didelė dalis nukentėjusių asmenų apie patirtą smurtą teisėsaugos institucijoms nepraneša ir verčiau kreipiasi į emocinę pagalbą teikiančias tarnybas. Dėl šios priežasties statistiniai duomenys neatsispindi realaus psichinės prievartos masto Lietuvoje. Kita priežastis, dėl ko psichologinio smurto Lietuvoje mastas nėra aiškus yra tokia, jog psichinis smurtas yra sunkiai atpažįstamas ir įrodomas, o baudžiamajame įstatyme įtvirtintas tik pavojingiausios formos psichologinis smurtas – grasinimas. Taigi, psichologinis smurtas, kurį kaskart patiria aukos, prieš kurias yra naudojamas fizinis ar seksualinis smurtas, nepriežiūra ar kitas žiaurus elgesys, dažnai lieka neidentifikuojamas ir psichinė prievarta statistikoje neatsispindi.

2.2. Vokietija

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje yra didelė problema daugumoje šalių, ne išimtis ir Vokietija. Pasak, Vokietijos Federalinio kriminalinės policijos biuro (BKA), palyginti su ankstesniais metais, smurto artimoje aplinkoje atvejų skaičius išaugo, t.y. aukų skaičius pakilo 8.5

[87] Oficialiosios statistikos portalas, *supra note*, 82.

procento.[88] Nors policija sulaukia vis daugiau pranešimų, dėl smurto artimoje aplinkoje, vis tik didelė dalis nusikaltimų lieka neužfiksuoti, kadangi aukos jaučia baimę, gėdą bei kaltę.

Vokietijos teisinėje sistemoje tik tam tikros psichologinio smurto formos, pasireiškiančios artimoje aplinkoje yra laikomos nusikaltimu. Baudžiamoji atsakomybė kyla už tokias psichologinio smurto formas, kaip grasinimas, persekiojimas bei prievarta.[89] Vokietijos baudžiamajame kodekse (vok. Strafgesetzbuch, StGB) grasinimas yra įtvirtintas 241 straipsnyje „Grasinimas padaryti sunkią nusikalstamą veiką“[90]. Už šiame straipsnyje numatytą veiką baudžiamoji atsakomybė kyla tada, kai asmuo grasina kitam asmeniui padaryti neteisėtą veiką prieš jį ar jo artimo giminaičio asmens laisvę, taip pat prieš lytinį apsisprendimą, fizinę neliečiamybę ar didelės vertės turtą. Kita psichologinio smurto forma – persekiojimas, yra įtvirtintas Vokietijos baudžiamojo kodekso 238 str., kuriame ši veika apibrėžiama kaip neteisėtas kito asmens sekimas, kuris apriboja sekamo asmens gyvenimo būdą[91]. Persekiojimas pasireiškia bandymu fiziškai priartėti prie sekamo asmens, norėjimu užmegzti ryšį pasitelkiant telekomunikacijas ar kitas ryšio priemones, taip pat pasireiškia grasinimu sveikatai ir gyvybei tam asmeniui arba jo artimam giminaičiui, duomenų šnipinėjimu, sekamo asmens ar jo artimų giminaičių nuotraukų platinimu ir viešinimu bei apsimetimu sekamu asmeniu, jog neigiamai paveikti viešąją nuomonę apie jį. Trečioji psichinio smurto forma, pasireiškianti šeimoje, yra Vokietijos baudžiamojo kodekso 240 straipsnyje nurodyta prievarta, kuri pasireiškia neteisėtu privertimu kitą asmenį padaryti, sutikti ar susilaikyti nuo tam tikro veiksmo[92]. Neteisėtas privertimas yra tada, kai prieš kitą asmenį yra naudojama fizinė jėga arba grasinama jį sužaloti.

Kasmet Vokietijos Federalinis kriminalinės policijos biuras (BKA), pateikia nusikalstamumo statistiką, kuri yra pagrindinis informacijos šaltinis, apibendrinantis visas policijai žinomas nusikalstamas veikas[93]. Nuo 2011 m. BKA kasmet pateikia smurto artimoje aplinkoje statistikos analizę, o nuo 2017 m. į šią analizę įtrauktas ir psichologinis smurtas, kuris, kaip anksčiau minėta, pasižymi tokiais veiksmais, kaip grasinimas, persekiojimas bei prievarta. Analizuojant BKA pateiktą statistikos analizę, matyti, jog pastaruosius penkerius metus smurto artimoje aplinkoje atvejų skaičius auga. 2019 m.[94] buvo užfiksuoti iš viso 141 792 smurto šeimoje

---

[88] DW, „Germany sees sharp rise in domestic abuse cases“, (2023), žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.dw.com/en/germany-sees-sharp-rise-in-domestic-abuse-cases/a-66187939.

[89] BKA, „Intimate partner violence“, Crime statistics analysis, (2019), 1, https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/IntimatePartnerViolence/intimatePartnerViolence_2019.html.

[90] „Strafgesetzbuch“, Gesetze, žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

[91] *Ibid*.

[92] „Strafgesetzbuch, *op.cit, 90*.

[93] BKA, „Police crime statistics“, žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/Statistics/PoliceCrimeStatistics/policecrimestatistics_node.html.

[94] BKA, *supra note*, 89 – 4.

atvejai, 2020 m.[95] – 148 031, 2021 m.[96] – 143 604, 2022 m.[97] – 240 547, 2023 m.[98], - 281 367. Taigi, vos per du metus, 2023 m. palyginti su 2021 m., smurto artimoje aplinkoje skaičius išaugo 50 proc. Pabrėžtina, kad 2022 m. smurto aukų skaičius paaugo ne tik moterų tarpe, bet ir vyrų, jei 2021 m. nukentėjo apie 28 tūkst. vyrų, tai 2022 m. 69 tūkst. (60 proc. prieaugis), tuo tarpų nukentėjusių moterų skaičius pakilo nuo 115 tūkst. iki 171 tūkst. (32 proc. prieaugis). Kalbant apie psichologinį smurtą šeimoje, matyti, jog 2019-2021 m. laikotarpiu, atvejų skaičius išlieka panašus, nuokrypis iki 2000 tūkst. atvejų, tačiau 2022 m., palyginti su 2021 m., skaičius paauga beveik 40 proc. Nuo psichinio smurto 2019 m. nukentėjo kiek daugiau nei 32 tūkst. žmonių, 2020 m. –33 tūkst., 2021 m. –34 718 tūkst., o 2022 m. net 57 376 tūkst. Moterų, šeimoje patiriančių psichologinį smurtą, skaičius kasmet išlieka ženkliai didesnis nei vyrų. Tačiau pastebėtina, kad jei 2019-2021 m. nuo psichinio smurto nukentėdavo iki 4 tūkst. (2021 m.) vyrų, tai 2022 m. nukentėjo net 13 332 vyrų, t.y. vyrų aukų skaičius išaugo 70 proc., tuo tarpu moterų – 30 proc. Taigi, nors kasmet nuo psichologinio smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių moterų bendras skaičius yra triskart didesnis nei vyrų, tačiau atsižvelgus į pastarųjų metų smurto tendencijas matyti, jog palyginus su ankstesniais metais, vyrų aukų skaičius (procentine išraiška) drastiškai išaugo ir kiek daugiau nei dvigubai viršija nukentėjusių moterų skaičiaus prieaugį, lyginant su ankstesniais metais.

Pastaraisiais metais Vokietijoje ženkliai išaugo smurto artimoje aplinkoje skaičius, o psichologinis smurtas išlieka antra pagal dažnumą pasitaikanti smurto forma. Vertinant proporcingai bendrą asmenų, nukentėjusių nuo konkrečios smurto formos, skaičių, matyti, jog 2019-2022 m. laikotarpiu, psichologinis smurtas niekada neviršija 24,2 proc. Taigi, Vokietijoje psichologinis smurtas sudaro ketvirtadalį visų smurto šeimoje atvejų. Analizuojant nukentėjusių asmenų ryšį su įtariamuoju, galima pastebėti, jog Vokietijoje psichinę prievartą dažniausiai moterys patiria nuo buvusių sutuoktinių (apie 65 proc.), antroje vietoje nuo sutuoktinių (apie 23 proc.), trečioje vietoje nuo sugyventinių (apie 11 proc.) ir galiausiai nuo partnerio (iki 1 proc.)[99].

Taigi, išanalizavus Vokietijos Federalinio kriminalinės policijos biuro pateiktas nusikalstamumo statistines analizes, matyti, jog pastaraisiais metais psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų skaičius ženkliai išaugo. Pagrindinės psichinio smurto aukos išlieka moterys,

[95] BKA, „Partnerschaftsgewalt“, Kriminalstatistische Auswertung – Berichtsjahr (2020), žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/Partnerschaftsgewalt/Partnerschaftsgewalt_2020.html?nn=63476.
[96] BKA, „Partnerschaftsgewalt“, Kriminalstatistische Auswertung- Berichtsjahr (2021), žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/Partnerschaftsgewalt/Partnerschaftsgewalt_2021.html?nn=63476.
[97] BKA, „Häusliche Gewalt“, Lagebild zum Berichtsjahr (2022), žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2023/lagebild-HG.html.
[98] PCS cases-tables (2023), žiūrėta 2024 m. gegužės 10 d., https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/Statistics/PoliceCrimeStatistics/2023/pcs2023.html.
[99] Ibid, 75-76.

tačiau pastebima tendencija, kad vis daugiau vyrų, nukentėjusių nuo psichologinio smurto šeimoje, kreipiasi pagalbos į policiją. Psichologinis smurtas yra antra pagal dažnumą pasitaikanti smurto forma šeimoje, o šią smurto formą aukos dažniausiai patiria iš buvusių bei esamų sutuoktinių.

2.3. Prancūzija

Kovodami prieš psichologinį smurtą, 2010 m. Prancūzijos parlamentas priėmė įstatymo projektą, kuriuo galutinai nusprendė į baudžiamąjį kodeksą įtraukti psichologinį smurtą, už kurį gresia baudžiamoji atsakomybė. Prancūzijos baudžiamojo kodekso (pranc. Code pénal français) 222-33-2-1 straipsnyje psichologinis smurtas apibūdinamas, kaip nuolatinis priekabiavimas prie savo sutuoktinio, partnerio arba sugyventinio, kai pasikartojančiu įžeidinėjimu ar netinkamu elgesiu siekiama pabloginti kito asmens gyvenimo sąlygas, dėl ko asmeniui pablogėja fizinė ir psichinė sveikata[100]. Pagal šį straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla ir buvusiam sutuoktiniui, buvusiam partneriui ar buvusiam sugyventiniui. Tokiu būdu Prancūzija tapo viena iš pirmųjų valstybių uždraudusi psichologinį smurtą šeimoje. Kitos įstatymo draudžiamos psichinio smurto formos yra – grasinimai (*Article 222-17*), privatumo pažeidimas (*Article 226-1*), įžeidimas/ šmeižtas, kai jis nebuvo išprovokuotas (*Article R621-2*).

Prancūzijoje už statistikos pateikimą atsakinga Vidaus reikalų ir užsienio ministerijai pavaldi statistikos tarnyba, kuri kasmet pateikia smurto artimoje aplinkoje statistiką. 2019 m. Prancūzijoje užfiksuoti 142 310 tūkst. smurto artimoje aplinkoje atvejų, iš jų net 88 proc. nukentėjusių yra moterys[101]. 2020 m. smurto šeimoje atvejų padaugėjo iki 159 400 tūkst., tarp aukų 87 proc. moterų[102]. Tuo tarpu, 2021 m. ženkliai padaugėjo smurto artimoje aplinkoje skaičius, kuris pakilo iki 208 tūkst. atvejų, tiesa, moterų aukų procentinė išraiška išliko tokia pati, kaip ir 2020 m., tarp nukentėjusių 87 proc. buvo moterys[103]. 2022 m. registruotų smurto artimoje aplinkoje atvejų, palyginti su pastaraisiais penkeriais metais, užfiksuota daugiausia, t.y. 244 300

[100] „Code penal“, version en vigueur au 21 janvier 2024, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165282/.

[101] Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2019“, (2020), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-rapide-n-15-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2019.

[102] Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2020“, (2021), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-rapide-n-19-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2020.

[103] Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2021“, (2022), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Interstats-Analyse-n-53-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2021.

tūkst., o moterų aukų skaičius nukrito iki 86 proc[104]. Analizuojamu laikotarpiu vis dar nėra 2023 m. statistinių duomenų, pagal atitinkamas reikšmes.

Analizuojant 2019-2022 m. psichologinio smurto statistiką, matyti, kad 2019 m., visų smurto artimoje aplinkoje atvejų, 11 proc. aukų patyrė grasinimus nužudyti, o 13 proc. patyrė moralinį priekabiavimą ir kitokio pobūdžio grasinimus. Statistikoje nepaaiškinama, kas yra kitokio pobūdžio grasinimai ir kuom pasireiškia moralinis priekabiavimas.[105] 2020 m. statistika pasipildo kitomis dvejomis psichologinio smurto formomis – privatumo pažeidimu ir šmeižtu/ įžeidinėjimu. Taigi, 2020 m. 10 proc. nuo smurto šeimoje nukentėję asmenys patyrė grasinimus nužudyti, 13 proc. susidūrė su moraliniu priekabiavimu ir kitokio pobūdžio grasinimais, 1 proc. aukų patyrė privatumo pažeidimus, ir 1 proc. susidūrė su šmeižtu ar įžeidimu. Pasak 2021 m. pateiktų statistinių duomenų, beveik trečdalis aukų patyrė įvairių formų psichologinį smurtą, iš visų smurto artimoje aplinkoje atvejų, net 14 proc. aukų patyrė grasinimus, 11 proc. nukentėjusių patyrė moralinį priekabiavimą, su privatumo pažeidimu susidūrė 4 proc. aukų ir 1 proc. patyrė šmeižtą ar įžeidimus. 2022 m. psichinio smurto skaičiai šiek tiek pakilo, visų smurto artimoje aplinkoje atvejų, 16 proc. aukų patyrė moralinį priekabiavimą, 13 proc. grasinimus, 5 proc. privatumo pažeidimus ir 1 proc. nukentėjusių susidūrė su šmeižtu ar įžeidinėjimais[106]. Atsižvelgus į pateiktus statistinius duomenis, matyti, kad 2022 m. moralinis priekabiavimas tapo dažniausiai pasitaikanti psichologinio smurto forma, o grasinimai, pagal dažnumą, nukrito į antrą vietą. Apibendrinus 2019-2022 m. laikotarpį, aišku, jog moralinis priekabiavimas tapo viena iš dažniausiai pasitaikančių psichinio smurto formų, taip pat pastebimas augantis privatumo pažeidimų skaičius.

Apibendrinant, galima teigti, kad Prancūzijos žandarmerijos užfiksuotų psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų skaičius didėja. Dažniausiai pasitaikančios psichinio smurto formos – moralinis priekabiavimas bei grasinimai. Nuo psichologinio smurto nukentėjusių moterų procentinė dalis išlieka ganėtinai tolygi, kas suponuoja, kad Prancūzijoje moterų, patiriančių smurtą, situacija nesikeičia. Manytina, kad apie patirtą smurtą tik ketvirtadalis aukų kreipiasi į teisėsaugos institucijas, o tikrasis psichologinio smurto šeimoje mastas lieka neišaiškintas.

2.4. Norvegija

[104] Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2022“, (2023), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-Rapide-n-28-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2022.
[105] Interstats, *supra note*, 100.
[106] Interstats, *op. cit.*, 103.

Norvegijoje psichologinis smurtas artimoje aplinkoje nėra aiškiai kriminalizuotas baudžiamajame kodekse. Tačiau, Norvegijos baudžiamojo kodekso (Straffeloven) 2 dalies, 25 skyriuje „Smurtiniai nusikaltimai“, esantis 282 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už smurtą artimoje aplinkoje, kuris taip pat apima ne tik fizinį smurtą, bet ir psichologinį. Norvegijos baudžiamojo kodekso 282 ir 283 straipsniuose psichinis smurtas pasireiškia tokiais veiksmais, kaip grasinimai, prievarta, laisvės atėmimu, ar kitais nusikaltimais[107]. Kiti nusikaltimai suprantami, kaip psichologinis teroras, privatumo pažeidimai, seksualinė prievarta, asmens laisvės suvaržymas ir pan.[108]. Prievarta laikomi tokie veiksmai, kai asmuo smurtaudamas, grasindamas, šantažuodamas, verčia kitą asmenį kažką padaryti, susilaikyti nuo veiksmų arba nedaryti[109]. Norvegijos baudžiamojo kodekso 283 str. nuo 282 str. skiriasi tuo, jog 283 str. įtvirtinta veika pasireiškia nusikaltimo sunkumu. Už 283 str. nurodytą veiką atsakomybė gresia tada, kai sunkaus laipsnio smurtas tęsiasi ilgą laiką, jeigu jis buvo padarytas itin skausmingu būdu ar sukėlė didelį skausmą arba tada, kai smurtaujama prieš apsiginti negalintį asmenį[110].

Pasak, Norvegijos policijos ir generalinės prokuratūros 2022 metų nusikalstamumo statistikos analizę (analizuojamu laikotarpiu nėra 2023 m. statistinių duomenų, pagal atitinkamas reikšmes), smurto artimoje aplinkoje atvejų kasmet daugėja. Palyginti su ankstesniais metais, užregistruotų smurto artimoje aplinkoje atvejų 2022 m. padaugėjo 11.5 proc. ir siekia kiek daugiau, nei 32 400 smurto atvejų[111]. Tačiau pastebima teigiama tendencija, kalbant apie psichologinį smurtą artimoje aplinkoje. Laikotarpyje nuo 2018 m. iki 2022 m. matyti, jog mažėja pranešimų apie patiriamą psichinį smurtą. 2018 m. užregistruoti 3 509 kreipimaisi į policiją, dėl patirto psichologinio smurto šeimoje, 2019 m. – 3 383, 2020 m. – 3 309, 2021 m. – 3 134, o 2022 m. psichinio smurto skaičius nukrito iki 3 065 pranešimų policijai[112]. Kaip matome, nuo 2018 m. beveik 13 proc. mažiau užregistruojama psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų. Analizuojant Norvegijos baudžiamojo kodekso 283 str. įtvirtintą sunkaus laipsnio psichologinio smurto artimoje aplinkoje statistiką, taip pat matyti, jog nuo 2018 m. vis mažiau užregistruojama šios veikos atvejų. 2018 m., dėl patirto sunkaus psichinio smurto buvo kreiptasi 85 kartus, o 2022

[107] Lov om Straff (straffeloven), LOV-2005-05-20-28, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-10#%C2%A7283.
[108] Eirik Teigstad, „Straffeloven 282 med lovkommentar“, *Advokatfirmaet Teigstad AS*, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.advokat-teigstad.no/straffeloven-282/.
[109] „Grevio‘s Baseline Evaluation Report Norway“, (2022), 51, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.coe.int/en/web/portal/-/norway-evaluation-report-on-violence-against-women.
[110] Overgrep, „Straffeloven 283. Grov mishandling i naere relasjoner“, (2019), https://www.overgrep.no/aktuelt/2019/straffeloven-283/.
[111] Politidirektoratet og Riksadvokaten, „Straffesaksbehandlingen 2022“, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/strasak/2022/anmeldt-kriminalitet-strasak-2022.pdf.
[112] *Ibid*.

m. tik 56 kartus. Taigi, net 34 proc. mažiau užregistruojama sunkaus laipsnio smurto artimoje aplinkoje atvejų.

Didžioji dalis aukų, nukentėjusių nuo psichologinio smurto šeimoje, yra moterys. Atsižvelgiant į naujausius Norvegijos organizacijos „Bufdir“ pateikiamus statistinius duomenis, 2022 m. nuo psichinio smurto nukentėjo 1 405 vyrai, ir 2 590 moterys[113]. 2022 m., fiksuotas mažiausias per pastarąjį dešimtmetį, vyrų, pripažintų kaltais dėl psichologinio smurto, skaičius, t.y. 177 vyrai, kurie nuteisti, pagal Norvegijos baudžiamojo kodekso 282 str. Pagal minėtą straipsnį, 2022 m. kaltomis teismo pripažintos net 64 moterys, kurios sudaro beveik 27 proc. visų nuteistųjų[114]. Taigi, atsižvelgus į Norvegijos statistinius duomenis, 2022 m. 65 proc. nukentėjusių, nuo psichinio smurto šeimoje buvo moterys. Tais pačiais metais, net trečdalis moterų buvo nuteistos, dėl psichologinio smurto artimoje aplinkoje.

Apibendrinus Norvegijos teisėsaugos ir socialinę pagalbą teikiančių organizacijų pateiktus naujausius statistinius duomenis, laikotarpiu nuo 2018m. iki 2022 m., smurto šeimose atvejų užfiksuojama vis mažiau. Psichologinio smurto šeimoje aukomis dažniausiai tampa moterys. Tačiau, skirtingai nei anksčiau aptartose valstybėse, Norvegijoje net trečdalis visų nukentėjusių nuo psichinio smurto, yra vyrai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2022 m. dėl psichologinio smurto artimoje aplinkoje, 27 proc. visų nuteistųjų sudarė moterys. Taigi, Norvegija iš kitų Europos valstybių išsiskiria tuo, jog mažėja policijos užregistruojamų psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų.

[113] „Vold i et kjonnsperspektiv“, Bufdir, (2022), žiūrėta 2024 m. sausio 4 d., https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/kjonnslikestilling/vold-kjonn.
[114] „Sikta for vald i naere relasjonar“, Bufdir, (2022), žiūrėta 2024 m. sausio 4 d., https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/kjonnslikestilling/vold-kjonn.

3. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE REGLAMENTAVIMAS IR KVALIFIKAVIMAS

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje yra vis dar sunkiai nustatoma smurto forma. Lietuvos teisinėje sistemoje pastebimi tik du teisės aktai, kuriuose yra įtvirtinta psichologinio smurto artimoje aplinkoje sąvoka, t.y. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas ir Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas ir tik pastarajame teisės akte pateikiama psichologinio smurto samprata. Be kita ko, psichologinis smurtas, kaip įstatymo uždrausta veika, yra įtvirtinta ir kelėtoje tarptautinių teisės aktų. Tuo tarpu, LR Baudžiamajame kodekse pasigendama teisės normos, kuri numatytų baudžiamąją atsakomybę už konkrečiai psichinio smurto artimoje aplinkoje panaudojimą. Todėl svarbu išsiaiškinti, ar Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra numatyta atsakomybė už bet kokios formos psichologinio smurto panaudojimą ir kokie reikalavimai taikomi kvalifikuojant tokio pobūdžio veikas.

3.1. Psichologinį smurtą artimoje aplinkoje reglamentuojantys teisės aktai

Visame pasaulyje psichologinis smurtas artimoje aplinkoje yra laikomas opia problema, pažeidžiančia žmogaus teises. Ši problema nagrinėjama ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Tam tikrose JT sutartyse, prie kurių yra prisijungusi ir Lietuva, yra įtvirtintos pamatinės žmogaus teisės, kurios yra pažeidžiamos psichologinio smurto artimoje aplinkoje metu (teisė į saugumą, laisvę, orumą, lygybę, darbą, mokslą ir t.t.). Šiose JT sutartyse nėra konkrečiai apibrėžta psichinio smurto artimoje aplinkoje sąvoka, tačiau smurto šeimoje metu visada iškyla pavojus sutartyse numatytoms esminėms žmogaus teisėms ir laisvėms. Viena iš tokių sutarčių yra 1948 m. priimta ir įsigaliojusi Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, kurios 1 straipsnyje numatyta, kad kiekvienas žmogus gimsta laisvas ir lygus savo orumu ir teisėmis[115]. Toje pačioje sutartyje numatytos ir kitos pamatinės asmens teisės bei laisvės, kaip teisė į asmens saugumą (3 str.), teisė nepatirti žeminančio jo orumą elgesio (5 str.), lygybę (7 str.), privatumą, šeimos gyvenimą, garbę bei reputaciją (12 str.), laisvę judėti (13 str.), teisę į asmeninę nuosavybę (17 str.), minties ir sąžinės laisvę (18 str.), laikytis savo įsitikinimų (19 str.), teisė į darbą (23 str.), laisvalaikį, poilsį (24 str.), šeimos sveikatai ir gerovei pakankamą gyvenimo lygį (25 str.), mokslą (26 str.)[116]. Kitame tarptautiniame dokumente, t.y., Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, kuris įsigaliojo 1992 m., taip pat numatytos asmens teisės į lygybę, orumą, laisvę, laisvą judėjimą, asmeninį gyvenimą, minties ir sąžinės laisvę, įsitikinimus, vaiko teisę į apsaugos

[115] 1948 m. gruodžio 10 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, e-tar, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.181EDAC3A371.
[116] *Ibid*.

poreikius (2, 7, 8, 12, 17, 18, 19, 24 straipsniai)[117]. Psichologinis smurtas neretai pasireiškia šeimos nario baudimu, o auka susiduria su jos orumą žeminančiu elgesiu, dėl šių veiksmų nukentėjęs asmuo patiria dideles psichines kančias. Minėti veiksmai yra laikomi asmens teisės pažeidimu ir atskirai nuo kitų pamatinių asmens teisių ir laisvių, yra įtvirtinti 2002 m. priimtoje Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, ar žeminantį elgesį ar baudimą[118]. JT numatė būtinybę išskirti neįgaliuosius, kaip atskirą žmonių grupę, kurie visuomenėje yra labiau pažeidžiami, o jų teisėms ir laisvėms reikia daugiau paramos. Todėl 2010 m. rugsėjo 17 d. įsigaliojusios Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 16 straipsnyje numatyta, jog narės įsipareigoja apsaugoti neįgaliuosius tiek namuose, tiek už jų ribų, nuo smurto, prievartos bei išnaudojimo[119]. Taigi, galima teigti, jog psichologinis smurtas, kaip viena iš smurto formų yra įtvirtintas neįgaliųjų teisių konvencijoje, kaip įstatymo uždrausta veika, o valstybės narės yra įpareigotos užkirsti kelią tolimesniam psichinio smurto plitimui.

Vienas iš tarptautinių dokumentų, kuriame įtvirtintas visų smurto formų uždraudimas yra Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo. Konvencija priimta 2011 m. gegužės 11 d., Lietuva ją pasirašė 2013 m., tačiau iki šiol jos neratifikavo. Konvencijos 3 straipsnyje psichologinis smurtas apibūdinamas, kaip viena iš smurto artimoje aplinkoje formų, kuri pasireiškia šeimoje ar namų ūkyje, tarp buvusių ar esamų sutuoktinių ar partnerių, neatsižvelgiant į tai, ar asmenys gyvena kartu[120]. Pasak, dr. Laimos Vaigės: „ši konvencija užpildo normatyvinę tarptautinės teisės spragą Europos regione ir yra pirmasis toks išsamus dokumentas, skirtas kovoti su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje“[121]. 2009 m. lapkričio 26 d., Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl smurto prieš moteris panaikinimo, kurioje aiškinama, jog smurtas prieš moteris pasireiškia bet kokių formų smurtiniais veiksmais, kuriais moteriai padaroma ne tik fizinė ar seksualinė, bet ir psichologinė žala, įskaitant grasinimus padaryti tam tikrus žalingus veiksmus, prievartą bei žmogaus laisvės atėmimą[122]. Draudimas naudoti psichologinį smurtą prieš vaikus numatytas JT Vaiko teisių konvencijoje, kurią Lietuva ratifikavo dar 1995 m. Vaiko teisių konvencijos 19 straipsnyje

---

[117] „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, e-tar, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.261D576EDC40.

[118] 2002 m. gruodžio 18 d., Generalinės asamblėjos rezoliucija „Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, ar žeminantį elgesį ar baudimą“, e-tar, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=d0dd70508e5e11e3af54c49833f51406.

[119] 2006 m. gruodžio 13 d., „Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija“, e-tar, https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9A3163C6862C.

[120] Europos Tarybos konvencija „Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“, *supra note*, 19.

[121] Laima Vaigė, „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“, *Jurisprudencija*, 23, 1 (2016), 90, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4487.

[122] 2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija „Dėl smurto prieš moteris panaikinimo“, eur-lex, žiūrėta 2024 m. vasario 2 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098(01)&from=LT.

nurodyta, jog valstybės narės įsipareigoja ginti vaikus nuo psichologinio smurto, nepriežiūros, nerūpestingo ir grubaus elgesio[123]. Todėl Lietuva ratifikuodama šią sutartį įsipareigojo ginti Konvencijoje įtvirtintas vaiko teises, užtikrinti jų apsaugą ir tinkamą įgyvendinimą.

Smurtas artimoje aplinkoje tapo visuomeninę reikšmę turinčia nusikalstama veika tuomet, kai 2011 m. buvo priimtas ASAAĮ. Šis įstatymas tapo esminiu teisės aktu, kuris sudaro teisinę padėtį reaguoti į atsirandančias smurto artimoje aplinkoje apraiškas bei suteikti visokeriopą pagalbą smurtą patiriančioms aukoms. Be to, tai yra vienintelis teisės aktas Lietuvoje, kuriame yra įtvirtintas psichologinis smurtas, t.y. ASAAĮ 2 str. 5 d., teigiama, jog viena iš smurto artimoje aplinkoje formų yra psichinis smurtas, kuris yra padaromas veikimu arba neveikimu, tyčia bei sukelia aukai fizinę, turtinę ir (ar) neturtinę žalą[124]. Tačiau, įstatyme nepateikiama psichologinio smurto samprata. Šio įstatymo 13 str. 3 d., yra nustatyta, kad ne tik fiziniai, bet ir psichologiniai išgyvenimai laikomi smurto šeimoje padariniu[125]. Taigi, šio įstatymo dėka, smurtų šeimoje yra laikomas ne tik fizinis ir seksualinis smurtas, bet ir psichologinis. Lietuvos teisinėje sistemoje, ASAAĮ tapo svarbiu teisės aktu, kuris atstovauja psichologinį smurtą patyrusias aukas, jas saugo, teikia pagalbą bei siekia užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje.

LR VTAPĮ 2 str. 10 d., psichologinis smurtas laikomas smurto prieš vaiką forma, kai dėl to vaikui sutrikdoma raida, sveikata, pažeminamas vaiko orumas bei garbė[126]. Skirtingai negu ASAAĮ, šiame įstatyme pateikiama psichologinio smurto samprata. VTAPĮ 3 straipsnyje psichologinis smurtas apibrėžiamas, kaip tyčinis vaiko identiteto pažeidinėjimas, žeminimas, gąsdinimas ir panašaus pobūdžio neigiami veiksmai, kurie trikdo vaiko normalią raidą. Taip pat, 3 straipsnyje, psichologiniu smurtu laikoma ir vaiko nepriežiūra, kai dėl tyčinio veikimo ar neveikimo, vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata, kai sukeltas pavojus vaiko gyvybei, sveikatai, raidai[127]. Taigi, minėtame įstatyme pateikiama psichologinio smurto prieš vaikus samprata, kuri suponuoja, jog psichologinis smurtas yra ne tik psichinio poveikio veiksmai, bet ir vaiko nepriežiūra, kuri pasireiškia veikimu ar neveikimu.

Remiantis Kasacinio teismo baudžiamųjų bylų apžvalga, psichinis smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia dvejopai, t.y. grasinimais ir veiksmais, kai kitas asmuo verčiamas elgtis prieš savo valią[128]. Taigi, viena iš psichologinio smurto šeimoje formų yra grasinimai (BK 145 str.),

[123] 1989 m. lapkričio 20 d., Jungtinių Tautų „Vaiko teisių konvencija“, Niujorkas, LRS, žiūrėta 2024 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848.
[124] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, *supra note*, 7.
[125] *Ibid*.
[126] „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, *supra note*, 57.
[127] *Ibid*.
[128] „2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“ Nr. 47, *supra note*, 39.

tačiau baudžiamoji atsakomybė kyla tik už realius ir pavojingus grasinimus, kai smurtautojas iš tiesų siekė įbauginti nukentėjusįjį, o nukentėjusysis adekvačiai įvertinęs situaciją, bijojo tolimesnių smurtautojo veiksmų. Svarbu paminėti, jog kaltininkas suvokia savo elgesio bauginamąjį pobūdį, supranta, jog savo veiksmais neigiamai paveiks kito asmens psichologinę būseną ir nori taip veikti. Pasak, LAT bylų apžvalgą, kita psichinio smurto forma pasireiškia tokiomis veikomis, kaip žmogaus veiksmų laisvės suvaržymu (BK 148 str.), iššaginimu (BK 149 str.), seksualiniu prievartavimu (BK 150 str.) bei privertimu lytiškai santykiauti (BK 151 str.).[129] Nusikalstamų veikų prieš žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę metu, kaltininkas visais atvejais pasitelkia psichologinę prievartą tam, kad įveikti aukos pasipriešinimą ir priversti ją elgtis prieš savo valią. Todėl teismas spręsdamas, ar smurtautojo veiksmuose būta psichologinės prievartos, kuri būdinga seksualiniuose nusikaltimuose, vertinamas išsakytų grasinimų turinys, padarytų veikų kontekstas, išoriniai aplinkos veiksniai, kaltininko ir nukentėjusiojo charakteristika bei kaip grasinimus suvokė nukentėjusysis. Tam, kad identifikuoti veikoje psichologinę prievartą, svarbu ne tik nustatyti, jog buvo sukeltas baimės jausmas, bet ir nustatyti tokias aplinkybes, kaip nuolatinis baimės jausmo kėlimas, smurtinės aplinkos sukūrimas.

Baudžiamajame kodekse yra numatytas atskiras straipsnis, dėl smurto artimoje aplinkoje prieš vaikus (BK 163 str.)[130]. Ši veika pasireiškia ne tik fiziniu, bet ir psichologiniu vaiko gniuždymu, kai prieš vaiką naudojama psichinė prievarta. Pabrėžtina, jog baudžiamoji atsakomybė už šį straipsnį kyla tada, kai tėvų, globėjų ar kitų teisėtų vaiko atstovų naudojama psichologinė prievarta pasireiškia sistemingai, t.y. jai būdingas pakartotinumas, periodiškumas, išskyrus vaiko palikimą ilgą laiką be priežiūros, kadangi sistemingumas, kaip požymis, nereikalaujamas[131]. Kaltininkas supranta, kad vaikui daro neigiamą poveikį vaiko psichiniam vientisumui, tyčia siekia vaikui sukelti nerimą, stresą, baimę. Ši nusikalstama veika taip pat pasireiškia grasinimais, šmeižimu, patyčiomis, įžeidinėjimu, vaiko laikymu nelaisvėje, nuolatiniu vaiko kaltinimu ir pan[132]. Tuo tarpu, kalbant apie vaiko palikimą ilgą laiką be priežiūros, teismas atsižvelgia į tokias aplinkybes, kaip vaiko amžius, palikimo aplinkybės, ar buvo padaryta vaikui žalos, koks žalos pobūdis, dydis.

Kitur teisinėje literatūroje galima pastebėti, jog psichiniu smurtu artimoje aplinkoje yra laikomos tokios veikos, kaip sukurstymas nusižudyti arba privedimas prie savižudybės (BK 133 str.), veiksmų laisvės suvaržymas (BK 148 str.), neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148-

[129] *Ibid*.
[130] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note,* 4.
[131] „2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“, *supra note*, 39.
[132] Grinevičiūtė, *supra note,* 1: 76.

1 str.), šmeižimas (BK 154 str.), asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas (BK 166 str.) bei neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas, atskleidimas ar panaudojimas (BK 167 str., 168 str.)[133]. Taigi, psichologinis smurtas artimoje aplinkoje, kaip opi pasaulinė problema, yra įtvirtintas ne viename tarptautiniame dokumente. Tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose, psichinis smurtas laikomas žmogaus teisių pažeidimu. Lietuvos nacionalinėje teisėje, baudžiamoji atsakomybė kyla tik už pačios pavojingiausios formos psichinį smurtą, kaip grasinimas bei terorizavimas.

3.2. Psichologinio smurto artimoje aplinkoje kvalifikavimo ypatumai

Galiojančiame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse nėra įtvirtinta teisės norma, kuri numatytų baudžiamąją atsakomybę už psichologinį smurtą artimoje aplinkoje. Psichologinio smurto šeimoje metu yra daromas psichinis poveikis, kuris kartais pasireiškia įvairaus pobūdžio grasinimais. Grasinimai yra tik viena iš daugelio psichologinio smurto formų, tačiau tai vienintelė psichinio smurto forma, kuri yra kriminalizuota. Anot, dr. Oleg Fedosiuk, grasinimai gali pasireikšti dvejopai, arba kaip savarankiška veika, arba kaip veikos būdas, kai asmuo verčiamas elgtis prieš savo valią[134]. Tiesa, grasinimai yra kriminalizuoti dalinai, kadangi tik už pavojingiausios formos grasinimus kyla baudžiamoji atsakomybė. Kalbant apie psichologinį smurtą prieš vaikus, jis baudžiamojoje teisėje pasireiškia piktnaudžiavimu teisėmis ir pareigomis, tiesa, baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už griežčiausios formos piktnaudžiavimą t.y., psichinį gniuždymą ir palikimą ilgą laiką be priežiūros.

LR Baudžiamojo kodekso 145 str. yra numatyta atsakomybė už grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą arba žmogaus terorizavimą. Ši veika yra kvalifikuojama, kaip atskira nusikalstama veika. Kiekvienu atveju, norint pripažinti tam tikrą elgesį, kaip psichologinį smurtą, yra atsižvelgiama į grasinimo realumą bei pavojingumą. Svarbu nustatyti, jog nukentėjusysis turėjo pagrindo manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas. Tokios pozicijos laikosi ir LAT, kuris baudžiamosios bylos nutartyje teigia, jog: „grasinimo realumui nustatyti nėra būtina, kad grasinantysis iš tikrųjų ketino grasinimą įvykdyti, bet pakanka to, kad nukentėjusysis pagal grasinimo išraišką ir kitas aplinkybes turėjo pagrindą bijoti grasinimo įgyvendinimo, o kaltininkas

[133] Jakštienė, *supra note*, 49: 110.
[134] Oleg Fedosiuk, „Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje“, *Jurisprudencija*, 21, 13, (2001), 104, https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367177847819/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

norėjo būtent tokios nukentėjusiojo būsenos“[135]. Todėl siekiant identifikuoti tik realius grasinimus, svarbu teisingai suprasti smurtautojo elgesį. LAT taip pat pasisakė, jog vertinant išsakytų grasinimų realumą, atsižvelgiama ir į konflikto kontekstą, grasinančiojo ir asmens, kuriam grasinama, tarpusavio santykius, kokiomis aplinkybėmis buvo grasinama, kokie grasinimo motyvai, koks grasinimo tyrinys[136]. Grasinimų realumo ir pavojingumo vertinimas leidžia išvengti neteisingų asmenų asmeninių konfliktų kriminalizavimo.

Grasinimai gali reikštis įvairiomis formomis, jie gali būti akivaizdūs arba išsakyti netiesioginėmis prasmėmis. Remiantis LAT nutartimi, psichinė prievarta gali reikštis tiesioginiais grasinimais atimti gyvybę (grasinimas, kad vieną dieną išlėks į orą, kad nevaikščios ant žemės, kad išmes iš šešto aukšto ir pan.), taip pat dviprasmiškais įspėjimais apie gresiantį pavojų (lauke slidu, galima paslysti ir sunkiai susižeisti) bei bauginančios atmosferos kūrimu (šaukimas, įžeidinėjimas, filmavimas mobiliojo ryšio telefonu, persekiojimas, tyčiojimasis, stumdymas ir pan.)[137]. Tačiau, kad ir kokia forma būtų išsakyti grasinimai, svarbus aspektas yra, kaip šiuos grasinimus suprato nukentėjusysis. Vis tik nukentėjusysis gali neadekvačiai vertinti konfliktinę situaciją, ir tam tikrus išsakytus žodžius palaikyti realiais grasinimais[138]. Dėl šios priežasties, kasacinis teismas laikosi nuostatos, kad nukentėjusiojo subjektyvus situacijos vertinimas (išgąstis, emocinis nerimas) nėra besąlyginė prielaida baudžiamajai atsakomybei kilti[139]. Taigi, nepaisant to, kokia forma yra išsakyti grasinimai ir kaip juos suprato nukentėjusysis, nukentėjusiojo subjektyvus vertinimas negali būti esminis grasinimo realumo kriterijus.

LR Baudžiamojo įstatymo 145 str. 2 d. numatyta atsakomybė už kito asmens terorizavimą, kuris pasireiškia grasinimui alternatyviomis veikomis: susprogdinti, padegti ar padaryti kitą pavojingą veiką asmens sveikatai, gyvybei ar turtui, taip pat sistemingas kito asmens bauginimas, naudojant psichinę prievartą.[140] Tokie veiksmai, kaip grasinimas pakenkti, priekabiavimas, atviras sekimas, gąsdinantys naktiniai skambučiai, amoralios SMS žinutės, pasikartojantys įžeidinėjimai gali būti pripažinti, kaip sisteminio bauginimo veiksmai prieš kitą asmenį[141]. Tam tikri veiksmai laikomi terorizavimu, kai nustatyta kaltininko sąmoningumo aplinkybė, kuri reiškia, kad smurtautojas žinojo ir norėjo nukentėjusįjį priversti nerimauti ir patirti

[135] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-566-493/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2207736.
[136] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203-489/2018, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1700984.
[137] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347/2014, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/833006.
[138] Fedosiuk, *supra note*, 133: 109.
[139] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-559-1036/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2116076.
[140] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *supra note*, 4.
[141] Vilniaus apygardos teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-305-468/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2172104.

psichologinį diskomfortą. Anot LAT, sistemingumui nustatyti, reikia įvertinti, jog bauginančio pobūdžio veiksmai pasireiškė bent tris kartus, jie turi būti padaryti per ganėtinai neilgą laiko tarpą ir parodyti kaltininko elgesio kryptingumą[142].

Iš pateiktų apibrėžimų matyti, kad tiek grasinimui, tiek terorizavimui, kaip nusikalstamoms veikoms, taikomi realumo, pavojingumo kriterijai, veikos gali būti padarytos tik tiesiogine tyčia, kai kaltininkas siekė įbauginti nukentėjusįjį, o auka objektyviai ir pagrįstai įvertino smurtautojo bauginančius veiksmus. Tačiau yra vienas svarbus skirtumas, leidžiantis atskirti grasinimą nuo terorizavimo, pasak, LAT: „Esminis BK 145 str. 1 dalies skirtumas nuo 2 dalies, yra tai, kad grasinimai trunka ilgesnį laiko tarpą, dėl to nukentėjusysis patiria nuolatinės baimės, netikrumo būseną, nes kyla realus pavojus jo gyvybei, sveikatai ar turtui“[143]. Tuo tarpu terorizavimui būdingas sistemiškumas, pasižymintis trimis ir daugiau kartų pasikartojančiais veiksmais.

Kaip anksčiau minėta, psichologinis smurtas šeimoje dar gali pasireikšti grasinimu, kaip būdu priversti kitą asmenį veikti prieš savo valią. Viena tokių nusikalstamų veikų yra BK 133 str. numatyta veika „Sukurstymas nusižudyti ar privedimas prie savižudybės“. Kvalifikuojant veiką pagal šį straipsnį, būtina nustatyti, jog kaltininkas veikė tyčia, suprasdamas savo veiksmų pobūdį ir siekė, kad nukentėjusysis nusižudytų. Baudžiamojoje normoje numatytas klastingas elgesys išoriškai gali ir nepasireikšti žiaurumu, tačiau jis turi būti apgaulingas, dvasiškai skaudinantis, žlugdantis[144]. Kiekvienu atveju, norint tam tikrus veiksmus kvalifikuoti, kaip sukurstymą nusižudyti, svarbu identifikuoti ar kaltininko poelgiai pasižymi žiaurumu ar klastingu elgesiu ir ar tai yra savižudybės tiesioginė priežastis. Tačiau atsiranda problema, nustatant, ar kaltininkas numatė savo veiksmų pobūdį, ar iš tiesų norėjo auką priversti nusižudyti. Tokiu atveju, kai kaltininkas nesupranta, jog veikia žiauriai ar klastingai, ir kad jo veikiamas asmuo gali nusižudyti, jam atsakomybė pagal šį straipsnį nekyla, nes nėra tyčios.

Prieš asmenis taip pat yra naudojamas psichologinis smurtas, kai siekiama, jog jie elgtųsi, pagal kaltininko nurodymą ir už tai numatyta atsakomybė LR BK 148 str. („Žmogaus veiksmų laisvės suvaržymas“), kvalifikuojant veiką, pagal šį straipsnį, būtina nustatyti kaltininko reikalavimą elgtis pagal jo valią ir psichinės prievartos panaudojimą. Psichinė prievarta suprantama, kaip grasinimai padaryti tam tikrus žalingus veiksmus aukos turtui, sveikatai,

[142] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953603.
[143] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-693/2018, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1652388.
[144] Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-64-491/2016, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1333881.

gyvybei, jei nebus elgiamasi pagal kaltininko nurodymą[145]. Kita nusikalstama veika, kuri pasireiškia psichologiniu poveikio asmens psichinei sveikatai yra numatyta LR BK 148[1] str. „Neteisėtas žmogaus persekiojimas“. Šiuo straipsniu LR BK pasipildė palyginti neseniai, t.y. 2021 m. spalio 14 d., kai sąvoka „persekiojimas“ tapo specialiai išskirta, o šie veiksmai užtraukė baudžiamąją atsakomybę. Persekiojimas pasireiškia sistemingais veiksmais (nuolatiniais skambučiais, asmeninės informacijos skleidimo tretiesiems asmenims, sekimu, laukimas prie asmens namų, darbo vietos ir pan.). Persekiojimo metu veikiama prieš žmogaus valią, sukeliami neigiami padariniai žmogaus socialinei ir psichologinei gerovei, pažeidžiamas asmens privatumas, veiksmų laisvė, nukentėjusiajam keliamas nerimas, įtampa, dėl ko auka ryžtasi gyvenamosios ar darbo vietos pokyčiams. Vienoje Kauno apygardos teismo baudžiamojoje byloje kaltinamasis buvo nuteistas už tai, jog prieš aiškiai išreikšta buvusios sugyventinės valią, sistemingai ją persekiojo, persekiojimas pasireiškė tokiais veiksmais, kaip nuolatiniais skambučiais, grasinančiomis SMS žinutėmis, blokavimu aukos vairuojamą automobilį, persekiojimu automobiliu, laukimu prie aukos namų, persekiojimu persikėlus į naują gyvenamąją vietą, sėdėjimu automobilyje prie aukos darbovietės ir pan.[146] Taigi, atsakomybė už persekiojimą kyla tada, kai persekiojamas asmuo yra aiškiai išreiškęs valią neturėti kontakto su persekiotoju ir kai dėl persekiotojo įkyrių veiksmų, nukentėjusysis buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą, darbą ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis aukos socialiniam gyvenimui ir psichinei sveikatai[147].

Šmeižimas taip pat yra laikomas psichologiniu smurtu artimoje aplinkoje, kuris įtvirtintas LR BK 154 str. Atsakomybė už šią nusikalstamą veiką kyla tada, kai yra paskleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija. Svarbu nustatyti, jog kaltininkas suvokė, jog skleidžia melagingą informaciją, kuri gali būti niekinanti ar žeidžianti kitą asmenį ir norėjo paskleisti šią informaciją[148]. Taigi, ši veika gali būti padaroma tik tiesiogine tyčia, kurios metu kėsinamasi į žmogaus garbę bei orumą. Grasinimai, kaip veikos būdas priverčiantis asmenį veikti prieš savo valią pasireiškia ir per tokią nusikalstamą veiką, kaip asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimas. Ši veika įtvirtinta LR BK 166 str., kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už tokius veiksmus, kaip neteisėtą pašto, siuntos perėmimą, už trumpųjų SMS žinučių, skambučių parėmimą, fiksavimą, klausymąsi ar stebėjimą arba kitaip pažeidė asmens susižinojimo

[145] Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-768/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2104122.
[146] Kauno apygardos teismo 2023 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-357-876/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2175062.
[147] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2201133.
[148] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253-458/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1944909.

neliečiamumą. Ši nusikalstama veika neretai padaroma artimoje aplinkoje, kai neteisėtai stebimi kito asmens elektroninių ryšių tinklai, pvz. prisijungiama prie šeimos nario socialinių tinklų, klausomasi telefoninių pokalbių, įrašoma programa į kito asmens kompiuterį, kurios dėka automatiškai daromos įvairių skambučių, susirašinėjimų kopijos.

Psichologinis smurtas taip pat gali pasireikšti ir tokiomis veikomis, kaip neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (LR BK 167 str.) bei tos informacijos atskleidimas ar panaudojimas (LR BK 168 str.). Šių abiejų nusikalstamų veikų objektas yra asmens privataus gyvenimo neliečiamumas. Minėti nusikaltimai gali būti padaryti tik tiesiogine tyčia, kas reiškia, jog kaltininkas suvokė savo veiksmus ir norėjo taip veikti. Kiekvienu atveju, būtina įsivertinti, ar duomenys, kuriuos kaltininkas rinko, atskleidė ar panaudojo, yra laikytini svarbia informacija apie asmens privatų gyvenimą, ar rinkimo, panaudojimo aplinkybės yra tokios pavojingos, kad kaltininkui būtų būtina taikyti baudžiamąją atsakomybę[149]. Kadangi privataus gyvenimo sąvoka yra plati ir ji nėra įtvirtinta baudžiamajame įstatyme[150], kiekvienu konkrečiu atveju teismas priima sprendimą tik įvertinęs visų bylos aplinkybių ir faktų visumą.

Už psichologinį smurtą prieš vaikus numatyta atsakomybė LR BK 163 str., ši veika pasireiškia tėvų, globėjų, ar kitų teisėtų vaiko atstovų piktnaudžiavimu savo teisėmis bei pareigomis, kai vaikas psichologiškai gniuždomas, paliekamas be priežiūros ir pan. psichinis vaiko gniuždymas suprantamas kaip nuolat besikartojanti psichinė prievarta, t.y. būdingas sistemingumas, pakartotinumas[151]. Psichologinis gniuždymas pasireiškia įvairiais įžeidinėjimais, tyčiojimusi, vertimu dirbti sunkius darbus, žeminančiomis bausmėmis, nesirūpinimu vaiku[152]. Įrodinėjant šios nusikalstamos veikos požymius, būtina atsižvelgti į socialinę šeimos padėtį, pavyzdžiui, ar kaltinamieji gyvena kartu su vaikais, ar juos sieja emocinis, dvasinis ryšys, ar jie atsakingi už vaikų gerovę, poelgius, ar imasi konkrečių veiksmų koreguodami, auklėdami vaiko elgesį[153]. Taigi, kiekvienu atveju sprendžiant klausimą, ar tam tikri tėvų, globėjų ar kitų teisėtų vaiko atstovų veiksmai prieš vaiką buvo teisėti, svarbu įvertinti vaiko elgesį, auklėjimo būtinumą, vaiko lytį, amžių, brandą, taip pat vaiko charakterį bei jo psichines bei fizines savybes.

[149] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1819187.
[150] Šiaulių apygardos teismo 2024 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29-744/2024, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2221884.
[151] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32-489/2024, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2227576.
[152] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-495/2021, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007714.
[153] Šiaulių apygardos teismo 2023 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-269-744/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2207630.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos teisinėje sistemoje baudžiamoji atsakomybė kyla tik už griežčiausių formų psichologinio smurto artimoje aplinkoje apraiškas. Baudžiamajame kodekse yra numatytos tokios psichologinio smurto pasireiškimo formos, kaip grasinimas, terorizavimas, privedimas prie savižudybės, žmogaus veiksmų laisvės suvaržymas, persekiojimas, šmeižimas, asmens susižinojimas, neteisėtas informacijos rinkimas apie privatų asmens gyvenimą ir tos informacijos atskleidimas, panaudojimas bei psichinis vaiko gniuždymas. Šios psichologinį smurtą kriminalizuojančios veikos gali pasireikšti tik tiesiogine tyčia, kas suponuoja, jog kaltininkas suvokia, jog nukentėjusiajam kelia psichologines kančias ir nori taip elgtis. Kadangi sunku nustatyti ar šeimoje pasireiškęs psichologinis smurtas yra toks pavojingas, jog užtrauktų baudžiamąją atsakomybę, kvalifikuojant veiką svarbu nustatyti kaltininko tyčia, o tam tikrais atvejais ir veikos sistemingumą, pavojingumą bei realumo laipsnį.

4. PSICHOLOGINIO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮRODINĖJIMO PROBLEMATIKA

Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia įvairiais psichiniais veiksmais, kurie nepalieka aiškiai matomų ir lengvai įrodomų padarinių. Dėl šių priežasčių, psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo procesas yra gana problemiškas ir sudėtingas. Tik teismas, kaip įrodinėjimo proceso subjektas, išnagrinėjęs ir įvertinęs konkrečius byloje surinktus duomenis, juos gali pripažinti įrodymais. Ir tik įsitikinęs, kad byloje nėra jokių abejonių, dėl kaltininko kaltės, teismas gali asmenį pripažinti kaltu. Tuo tarpu, nuo smurto nukentėję asmenys, norėdami įrodyti, jog jie iš tiesų patyrė psichologinio smurto apraiškas, susiduria su tam tikrais sunkumais. Analizuojant teismų praktiką, galima pastebėti, jog pasitaiko atvejų, kai teismai per daug atlaidžiai vertina kaltininko smurtinį elgesį bei juos išteisina, kadangi nenustato nusikalstamos veikos požymių. Lietuvos teisinėje sistemoje nėra numatyta aiškių kriterijų, kaip įrodyti patiriamą psichologinį smurtą šeimoje. Nesutarimų, įrodinėjant psichinę prievartą pasitaiko ir pačioje teismų praktikoje, todėl itin svarbu išanalizuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problematiką. Šiame skyriuje analizuosime dažniausiai pasitaikančias psichologinio smurto formas, kurios yra kriminalizuotos ir įtvirtintos LR BK 145 ir 163 straipsniuose.

Asmens teisė į privatumą apimą ne tik fizinę, bet ir psichinę neliečiamybę, garbę, reputaciją, asmeninio gyvenimo privatumą ir pan.[154]. Ši teisė užtikrina asmens teisę į dvasinę ir psichologinę sveikatą. Psichologinis smurtas yra viena iš smurto formų, kuri kėsinasi į asmens psichinę neliečiamybę. Pastebima, jog teismų praktikoje psichiniu smurtu dažniausiai yra laikomi įvairaus pobūdžio grasinimai bei terorizavimas. Pagal LR BK 145 str. 1 d. baudžiamoji atsakomybė kyla tam, kas grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą ir kai nukentėjusiajam yra pagrindas manyti, jog grasinimai gali būti įgyvendinti. Remiantis teismų praktika, grasinimai yra apibūdinami, kaip tyčiniai pavojingi veiksmai, darantys žalingą poveikį žmogaus psichikai ir verčiantys nukentėjusįjį bijoti, jog dėl tolimesnių kaltininko veiksmų gali atsirasti neigiami padariniai[155]. Taigi, grasinimai, kaip prieš nukentėjusįjį nukreipti bauginantys veiksmai, darantys žalą jo psichologinei sveikatai, turi atitikti realumo kriterijų. Realumo kriterijus reiškia, jog nukentėjusysis objektyviai įvertinęs grasinimus, juos suvokė, kaip grėsmę ir jų bijojo. Vertinant realumą, teismas atsižvelgia į: „*kilusio konflikto kontekstą, pasakyto grasinimo turinį, motyvus, kodėl jis buvo išsakytas, grasinančiojo ir asmens, kuriam grasinama, tarpusavio*

[154] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000, lrkt, https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content.
[155] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-139-511/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1890966.

santykius, aplinkybes, kurioms esant buvo grasinama“[156]. Svarbu paminėti ir tai, kad būtina įsitikinti, jog nukentėjusysis teisingai suprasto kaltininko žodžius ir poelgius. Pasak, LAT išaiškinimo, svarbu nustatyti, ar kaltininko poelgiai nebuvo tiesiog „*nevykęs pokštas, spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimus panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan*.[157]“. Taigi, baudžiamąją atsakomybę užtraukia tik realūs grasinimai, o vertinant grasinimų realumą, atsižvelgiama į tai, kaip minėtus grasinimus suvokė nukentėjusysis.

Teismas priimdamas sprendimą, kaip įrodymu, remiasi nukentėjusiojo parodymais. Štai vienoje byloje, psichologiškai ir fiziškai smurtavęs prieš savo sutuoktinę ir nepilnamečius vaikus, smurtautojas buvo pripažintas kaltu, remiantis nukentėjusiųjų parodymais, taigi Vilniaus apygardos teismas pasisakė, jog: „*teisėjų kolegija pritaria pirmosios instancijos teismo išvadai, kad objektyviausi įrodymų šaltiniai kartu su kitais byloje esančiais įrodymais yra nukentėjusiosios ir nepilnamečių nukentėjusiųjų nurodytos aplinkybės*[158]“. Kadangi grasinama įvairaus adekvatumo ir emocinio intelekto žmonėms, nukentėjusiojo parodymai neturėtų būti lemiami, vertinant grasinimų realumą, todėl teismas pasisako, jog: „*nukentėjusiojo asmens suvokimas nėra vienintelis grasinimo fakto, turinio ir realumo nustatymo kriterijus*“[159] (1A-344-361/2022[160], 1A-404-873/2021[161], e1A-197-282/2020[162], 1A-27-574/2020[163], 1-1290-408/2023[164]), o „*nukentėjusiojo manymas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis*“[165]. Štai vienoje byloje, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai kaltinamąjį pripažino kaltu už tai, kad grasino buvusiai sutuoktinei sulaužyti rankas, nužudyti, nustumti nuo laiptų ir t.t.[166]. Tačiau LAT kasacine tvarka išnagrinėjęs bylą, kaltinamąjį išteisino, motyvuojant tuo, kad pakeltu tonu ir nemandagiai kaltinamojo išsakyti žodžiai, esant ilgalaikiam buvusių sutuoktinių konfliktui dėl bendravimo su vaiku laiko, negali

[156] Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106-719/2019, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1715503.
[157] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346-942/2018, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664736.
[158] Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-53-1072/2024, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2228735.
[159] *Ibid*.
[160] Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-361/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2126730.
[161] Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-404-873/2021, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007762.
[162] Šiaulių apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1A-197-282/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1928609.
[163] Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-27-574/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1897692.
[164] Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2023 m. lapkričio 13 d. nuosprendis Nr. 1-1290-408/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2236905.
[165] Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-278-932/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2165979.
[166] Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-559-1036/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2116076.

būti vertinami kaip realūs grasinimai[167]. Kaip matyti, psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo procese yra tam tikrų spragų. Taip yra todėl, nes didžioji dalis psichologinio smurto atvejų įvykstą artimoje aplinkoje, būtent tokioje aplinkoje, kurioje dažnu atveju nėra liudytojų ar kitų objektyvių duomenų, išskyrus nukentėjusiojo parodymus, kurie galėtų įrodyti patiriamą psichinį smurtą. Tokiose situacijoje vienintelė galima psichologinio smurto šeimoje įrodinėjimo priemonė gali būti tik nukentėjusio asmens parodymai. Tačiau teismų praktika byloja, kad nukentėjusiojo parodymai nėra vienintelis grasinimo fakto nustatymo kriterijus. Todėl neabejotinai susiduriama su problema, jog tais atvejais, kai byloje nėra kitų duomenų, išskyrus nukentėjusiojo parodymus, o teismui juos pripažinus, kaip neįrodančius grasinimo fakto ir realumo, kaltinamasis neabejotinai išvengia baudžiamosios atsakomybės.

Nagrinėdamas grasinimų bylas tarp buvusių sutuoktinių ir vertindamas byloje surinktus įrodymus, teismas taip pat atsižvelgia į vykstantį skyrybų procesą tarp kaltinamojo ir nukentėjusiosios. Šis aspektas atsispindi Kauno apygardos teismo priimtame nuosprendyje, kuriame kaltinamasis išteisintas, pagal LR BK 145 str. 2 d. motyvuojant tuo, kad: „<...>, *kai nesutaria ir skiriasi santuokoje ilgai pragyvenę žmonės, jų santykiai įtempti, teismas turi labai įdėmiai ir atsargiai vertinti proceso dalyvių parodymus, turėdamas galvoje, kad konfliktinėje situacijoje proceso dalyviai, tarp jų ir nukentėjusieji, gali elgtis ne visai teisėtai, neadekvačiai vertinti situaciją, turėti ne visai teisėtų motyvų*“[168]. Šioje byloje, teismas nelaiko kaltinamojo veiksmų, kaip keliančių pavojų grasinimų (grasino sutuoktinę iššaginti ir nužudyti, sudeginti jos tėvų namą), teigdamas, kad ilgai trukusi santuoka ir prasidėjęs skyrybų procesas yra pakankamas pagrindas nelaikyti grasinimų realiais, dėl įtampos santykiuose. Taip pat minėtoje byloje teismas teigia, jog: „*konfliktai šeimose neretas reiškinys mūsų visuomenėje*[169]“. Tokiais pasisakymais, teismas tarsi pateisina psichologinį smurtą šeimoje, prilygindamas jį negebėjimui tinkamai išreikšti priekaištų skyrybų atveju. Paminėtina, jog toje pačioje byloje kaltinamasis nuteistas už nežymų sveikatos sutrikdymą sutuoktinei. Taigi, kas gali užtikrinti, jog jau smurtavęs prieš savo sutuoktinę ir jai grasinęs kaltinamasis, šįkart neįvykdys savo išsakytų grasinimų. Analogiški kaltinamąjį išteisinantys teismo sprendimai, motyvuojant šiais argumentais, priimti ir kitose

[167] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-495/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173386.
[168] Kauno apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. nuosprendis byloje Nr. 1A-234-579/2018, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1599458.
[169] *Ibid*.

bylose (1A-64-574/2020[170], 1A-270-493/2019[171], 1A-267-851/2019[172], 1A-446-576/2019[173]). Tuo tarpu kitoje byloje, apeliacine proceso tvarka išnagrinėjęs bylą, teismas pasisakė, jog: „*Nors įvykio metu tarp nukentėjusiosios ir išteisintojo buvo susiklostę įtempti santykiai, byloje nėra jokių objektyvių duomenų, galinčių patvirtinti nukentėjusiosios siekį T. G. apkalbėti ir nepagrįstai apkaltinti nusikaltimo padarymu*“[174] (analogiškai argumentuojama byloje Nr. 1A-305-468/2023[175]). Paminėtina, jog teismo įvardinti „įtempti santykiai“ reiškia ne ką kitą, kaip taip pat vykstantį skyrybų procesą tarp kaltininko ir nukentėjusiosios. Todėl, šiuo atveju kyla klausimas, ar teismai, vertindami grasinimų realumą, yra linkę skyrybų procesą vertinti selektyviai, kai vienoje byloje šis aspektas laikomas vienu kaltinamąjį išteisinančiu veiksniu, tuo tarpu kitoje, įtakos bylos baigtumui neturinčiu veiksniu. Manytina, kad teismo išsakyti argumentai, jog santuoka tęsiasi ilgą laiko tarpą, jog konfliktai šeimose yra įprastas reiškinys visuomenėje, o tarp šeimos narių bylos nagrinėjimo metu vyksta skyrybų procesas, nėra pakankamas pagrindas grasinimų nelaikyti realiais.

Kalbant apie LR BK 145 str. 2 d. Kasacinio teismo praktikoje suformuota taisyklė, jog grasinimai pasireiškia sistemingu žmogaus bauginimu naudojant psichinę prievartą[176]. Kitoje LAT nutartyje teigiama: „*Tokios sistemingos psichinės prievartos buvimas konstatuojamas nustačius, kad nukentėjusysis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis, patirti psichologinį diskomfortą*“[177]. Kai kuriose situacijose, nukentėję asmenys, kaip galimą įrodymą pateikia vaizdo įrašus, kuriuose užfiksavo kaltinamojo grasinamojo pobūdžio veiksmus. Tačiau, tai, jog filmuotoje medžiagoje buvo užfiksuotas kaltininko naudojamas psichinis smurtas, savaime nereiškia, jog teismas šiuos duomenis pripažins svariu įrodymu. Štai vienoje byloje, asmuo buvo kaltinamas tuo, kad šaunamaisiais ginklais ne kartą baugino sutuoktinę. Priimdamas nuosprendį, Kauno apygardos teismas kaltinamąjį išteisino, argumentuodamas tuo, kad nukentėjusioji nejautė realių grasinimų, kadangi nukentėjusioji būtų: „*nesiartinusi ir neieškojusi artimo kontakto su nuteistuoju A.K., jo*

[170] Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-64-574/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1907435.
[171] Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-270-493/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1724168.
[172] Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-267-851/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1729006.
[173] Vilniaus apygardos teismo 2019 m. liepos 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-446-576/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1747959.
[174] Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-570-468/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2213790.
[175] Vilniaus apygardos teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis, *supra note*, 140.
[176] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-495/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173386.
[177] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953603.

filmavusi, kalbėjusi su juo ir ieškojusi bet kokio kontakto.“[178] Taip pat teismas teigė, kad „*ginklo nešiojimas po namus vertinamas labiau kaip manipuliacija nukentėjusiosios jausmais jam, negu realiu grasinimu jį panaudoti nukentėjusios atžvilgiu*“. Byloje liudytoja nurodė, jog yra girdėjusi, kaip kaltinamasis grasina nukentėjusiąją užmušti, tačiau, pasak Kauno apygardos teismo: „*vien tokio pasakymo neužtenka, <...>, tokie grasinimai turi būti realūs*“. Teismas priimdamas išteisinamąjį nuosprendį patvirtinto, jog byloje nėra jokių objektyvių ir patikimų įrodymų, nepaisant to, jog filmuotose medžiagose buvo užfiksuotas neblaivus kaltininkas, kuris rankoje laikydamas šaunamąjį ginklą grasina nužudyti sutuoktinę. Taigi, nukentėjusioji, siekdama įrodyti patiriamą psichologinį smurtą, keletą kartų vaizdo kamera užfiksavo sutuoktinio grasinančio pobūdžio veiksmus, vis tik teismas vaizdo įrašų nepalaikė tinkamu įrodymu. Pasak apeliacinės instancijos, aplinkybė, jog nukentėjusioji filmavo kaltinamąjį ir kalbėjo su juo „labai pakeltu tonu“, įrodo, kad nukentėjusioji nejautė psichologinio diskomforto ir nesaugumo jausmo, o tai yra svari priežastis kaltinamąjį pripažinti nepadarius LR BK 145 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos. Kitoje byloje, Kauno apygardos teismas taip pat priėmė išteisinamąjį sprendimą, o filmuotą medžiagą, kurioje užfiksuotas naudojamas psichologinis ir fizinis smurtas prieš nukentėjusiąją, nepripažino tinkamu įrodymu. Išteisindamas kaltinamąjį, teismas argumentavo tuo, kad: „ *<...>, buvo siekiama ne grasinti nukentėjusiajai sunkiu sveikatos sutrikdymu ar nužudymu, bet įspėti, kad ji daugiau nefilmuotų*.“[179]. Taigi, iš teismo sprendimų matyti, jog nukentėjusio asmens vaizdo įrašuose užfiksuotas patiriamas psichologinis smurtas, gali būti pripažintas ne tik, kad netinkamu įrodymu, bet ir palaikytas veiksniu, išprovokavusiu konfliktinę situaciją.

Analizuojant teismų praktiką, pastebima, jog kaltinamieji yra išteisinami, pagal LR BK 145 str., argumentuojant tuo, kad kaltinamasis elgdamasis agresyviai nukentėjusiosios atžvilgiu, tiesiog išreiškė savo nepasitenkinimą ir pyktį, o tuo tarpu, nukentėjusioji buvo tik susijaudinusi ir išsigandusi, tačiau nejautė grasinimų realumo. Štai apeliacine tvarka nagrinėtoje byloje kaltinamasis išteisintas kaltinant jį tuo, kad užtaisydamas pneumatinį ginklą, nukreipdamas jį į žmoną, grasino ją nužudyti. Teismas vertindamas nukentėjusiosios parodymus, teigė, jog: „*esant susiklosčiusiems proceso dalyvių konfliktiniams santykiams, kurie įvykio metu buvo tarp sutuoktinių, nukentėjusiosios parodymų patikimumas turi būti labai įdėmiai ir atidžiai įvertintas*“[180]. Kalbat apie ginklo užtaisymo faktą, teismas teigė, jog jokie kiti byloje surinkti

[178] Kauno apygardos teismo 2024 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-46-844/2024, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2225781.
[179] Kauno apygardos teismo 2023 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-60-876/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2139027.
[180] Panevėžio apygardos teismo 2023 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-89-491/2023, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173106.

įrodymai nepatvirtina nukentėjusiosios parodymų. Galiausiai apeliacinė instancija pasisakė, jog: „*nukentėjusiosios parodymai dėl šių aplinkybių, įvertinus visa, kas buvo aptarta anksčiau, kelia pagrįstų abejonių, <...>, todėl jos aiškintos G.Č. naudai*“. Nukentėjusioji parodė, jog bijojo sutuoktinio, tikėjo grasinimų realumu, tačiau teismas pakomentavo: „*tai, kad po įvykio nukentėjusioji R.Č. buvo išsigandusi ir drebėjo, taip pat nepatvirtina grasinimų realumo išteisintojo veiksmuose, kadangi nukentėjusioji buvo susijaudinusi dėl paties įvykio*“. Kaltininko veiksmai teismo buvo pateisinami tuo, kad nors jis ir buvo agresyviai nusiteikęs, tačiau tokiu elgesiu jis išreiškė nepasitenkinimą ir pyktį dėl žmonos nenoro su juo kalbėtis apie pašlijusią santuoką. Taigi, iš šio bylos sprendimo matyti, jog nukentėjusiosios parodymai nėra laikomi svariu įrodymu, kadangi, pasak teismo, jų nepatvirtina jokie kiti byloje surinkti įrodymai, o nukentėjusiosios išgąstis laikytinas tiesiog susijaudinimu dėl paties įvykio, bet ne dėl sutuoktinio grasinamojo pobūdžio veiksmų.

2022 m. gruodžio 22 d. Klaipėdos apygardos teismas priėmė nutartį[181], kurioje kaltinamojo grasinančio pobūdžio veiksmai, dėl pašlijusių nervų palaikyti tiesiog pykčio išdava, o nukentėjusios parodymai pripažįstami neišsamiais, o dėl įrodymų stokos, kaltinamasis išteisintas. Kitoje baudžiamojoje byloje, kaltininkas su pagaliu rankose puolė sugyventinę, grasino ją nužudyti. Šioje byloje, kaip ir ankstesnėje, kaltininkas buvo išteisintas, motyvuojant tuo, kad nors jo elgesys ir buvo amoralus, agresyvus, tačiau: „*vien tai, kad nukentėjusioji išsigando nuteistojo pykčio protrūkio ir vartojamų necenzūrinių žodžių, nereiškia, kad E. R. iš tikrųjų grasino ją nužudyti ar sunkiai sužaloti*“[182]. Pasak teisėjų kolegijos, nebuvo surinkta pakankamai objektyvių įrodymų, kurie patvirtintų, jog nukentėjusioji turėjo pagrindo manyti, kas grasinimai bus įvykdyti. Pažymėtina, jog du mėnesiai iki šios bylos, kaltinamasis dūrė peiliu nukentėjusiajai į šlaunį, o praėjus mėnesiui po, šis viešoje vietoje nukentėjusiąją ir vėl sužalojo peiliu į kaklą. Iš šios situacijos matyti, jog nukentėjusioji turėjo rimtą pagrindą manyti, jog grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą gali būti įgyvendintas, kadangi ir anksčiau kaltinamasis prieš ją smurtavo. Didžioji dalis patiriamo psichologinio smurto įvyksta artimoje aplinkoje, ir akivaizdu, jog dažnu atveju kitų įrodymų, be nukentėjusiosios parodymų nėra. Pasitaiko atvejų, kai teismas vertindamas grasinimų realumą, kaltininko veiksmus prilygina paprastam agresyvumui, o nukentėjusios emocijas - tiesiog susijaudinimu. Tokiais atvejais, teismas nukentėjusios parodymus traktuoja, kaip neturinčius įrodomosios reikšmės, todėl nenustačius grasinimų realumo, kaltinamasis išteisinamas.

[181] Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-333-526/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2130455.
[182] Kauno apygardos teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-154-966/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2070077.

Kalbant apie psichologinį smurtą artimoje aplinkoje, neabejotinai susiduriama su situacijomis, kai nukentėjusiosios ne visada skubotai nutraukia smurtinius santykius, kadangi jaučiasi emociškai ir finansiškai priklausomos nuo smurtautojo. Atvejai, kai po kaltininko išsakytų grasinimų nukentėjęs asmuo ne iš karto palieka konflikto vietą, teismo gali būti pripažinta, kaip įrodymas, jog nukentėjęs asmuo iš tiesų nejautė realios grėsmės. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka, Kauno apygardos teismo buvo nustatyta, jog konflikto metu, kaltininkas rankoje laikydamas malką, pagrasino užmušti sutuoktinę, o po šių veiksmų nukentėjusioji ne iš karto paliko konflikto vietą. Būtent ši aplinkybė, pasak teismo, įrodo, jog nukentėjusioji nejautė realios grėsmės: „*Tokie J.S. veiksmai neatitinka jos paaiškinimų dėl grėsmės savo gyvybei suvokimo turinio ir pagrįstai pirmosios instancijos teismo buvo įvertinti, kaip pakankami spręsti, kad iš tikrųjų nukentėjusioji realios grėsmės dėl savo gyvybės nejautė*“[183]. Teismai panašiai argumentavo ir kitose bylose, pvz.: „*tai, kad nukentėjusioji nejautė grasinimų ir bauginimo realumo, nebijojo sutuoktinio, patvirtina ir byloje nustatytos aplinkybės, kad <...> ji nuėjo prie jo į miegamąjį ir filmuodama prašė atiduoti ginklą ir t.t. Sprendžiama, kad nukentėjusioji turėjo galimybę vengti tokio kontakto*“[184]. Kitoje byloje priimtas kaltininką išteisinantis sprendimas, pagal LR BK 145 str. 2 d., argumentuojant tuo, jog nukentėjusioji nejautė realios grėsmės, kadangi po grasinimo nužudyti, ji iš namų nebėgo. Be to, teismas atsižvelgia į tokią aplinkybę, kad ji jau kurį laiką gyvena su smurtautoju, nors prieš ją nuolat fiziškai ir psichologiškai smurtaujama. Byloje nukentėjusioji parodo, jog ji gyvena su kaltininku, dėl: „*baimių dėl sugyventinio agresijos ir gyvenamosios vietos neturėjimo*[185]“. Tačiau teismas nepaiso nukentėjusiosios parodymų, ir pasisako, jog nukentėjusioji gyvena su kaltininku, dėl pačios sąmoningo pasirinkimo. Panaši situacija nagrinėta ir kitoje byloje, kurioje kaltininkas taip pat išteisintas, teismui teigiant, jog „grasinimai sumušti, užmušti buvę ir anksčiau[186]“, todėl šis grasinimas nebuvo išskirtinis, o pati auka, nors ir teigia, jog gyvena nuolatinėje baimėje, tačiau ir toliau gyvena su kaltinamuoju. Taigi, tokiais atvejais, kai po patirto psichologinio smurto, nukentėjęs asmuo ne iš karto pasišalina iš konflikto vietos arba lieka gyventi su smurtautoju, teismo gali būti laikomas vienu iš įrodymų, kuris parodo, kad nukentėjęs asmuo iš tiesų nejautė realios grėsmės, nepaisant to, kad parodymuose teigs kitaip. Teismai, nagrinėdami bylas, nelinkę atsižvelgti į tokius veiksnius, kaip nukentėjusiosios emocinis prisirišimas arba finansinis priklausomumas nuo smurtautojo.

[183] Kauno apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-200-966/2020, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1871998.
[184] Kauno apygardos teismas, *supra note*, 163.
[185] Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142-361/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1895572.
[186] Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-97-211/2019, Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1692815.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas numato atsakomybę už psichologinio smurto naudojimą prieš vaikus. Ši veika įtvirtinta LR BK 163 straipsnyje, kuri pasireiškia tėvų, globėjo, rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisių ir pareigų piktnaudžiavimu. Piktnaudžiavimas gali pasireikšti fiziniu, psichiniu vaiko gniuždymu, jo palikimu be priežiūros ar kitokiu žiauriu elgesiu. Psichiniam vaiko gniuždymui būdingas pakartotinumas. Pasak LAT išaiškinimo, kitoks žiaurus elgesys su vaiku gali pasireikšti tyčiojimusi iš vaiko, įžeidinėjimu, žeminančiomis bausmėmis, nesirūpinimu, vertimu dirbti fiziškai sunkius darbus ir pan.[187] LAT taip pat pažymi, jog įrodinėjant šios normos nusikalstamus sudėties požymius, būtina atsižvelgti į tai, jog kaltinamieji dažniausiai gyvena kartu su vaikais, jie yra atsakingi ne tik už vaiko gerovę, bet ir jo poelgius, todėl tam tikrais atvejais jie turi imtis tam tikrų veiksmų koreguojant vaiko elgesį[188]. Būtent šia aplinkybe teismai vadovaujasi vertinant, ar tam tikri aktyvūs veiksmai, kurių ėmėsi tėvai auklėdami savo vaiką, turėjo nusikalstamai veikai būdingus požymius. Kyla klausimas, kokią įrodomąją reikšmę tokiais atvejais turi nukentėjusio asmens parodymai.

Pirmosios instancijos teismas nagrinėjo bylą[189], kurioje D.K. buvo kaltinama, pagal LR BK 163 str. už tai, kad psichologiškai ir fiziškai gniuždė savo nepilnametę dukrą, t.y. sistemingai prieš nukentėjusiąją naudojo fizinį smurtą, sakydama, kad pati ją pagimdė, pati ir užmuš, liepdama išeiti iš namų, minėtais veiksmais kaltinamoji sukėlė dukrai nesunkų psichikos sveikatos sutrikdymą. Teismas, priimdamas išteisinamąjį nuosprendį, nepagrįstai išskyrė tik vieną fizinio smurto epizodą ir šiuos veiksmus pateisino, kaip tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus. Teismas taip pat pabrėžė, jog iš byloje surinktų duomenų matyti, jog nukentėjusiosios elgesys buvo sudėtingas ir problemiškas, „*todėl yra pagrindas manyti, kad nukentėjusiajai galėjo būti reikalingas griežtesnis auklėjimas ar drausminimas*“. Vertindamas nukentėjusiosios parodymus, teismas pasisakė, kad: „*byloje nėra neginčijamų įrodymų, patvirtinančių S.K. nurodytas aplinkybes, dėl D.K. veiksmų*“, tačiau vertindamas liudytojų parodymus, juos vertino selektyviai. Štai nukentėjusiosios draugų parodymus vertino kritiškai, motyvuodamas tuo, kad jie gali būti suinteresuoti duoti nukentėjusiajai palankius parodymus, tačiau rėmėsi nukentėjusiosios sesers parodymais, nepaisant to, kad ši gyvena su tėvais, yra nuo jų priklausoma, todėl tikėtina, kad gali duoti kaltinamiesiems palankius parodymus. Taip pat teismas nesirėmė nukentėjusiosios močiutės parodymais, kuri patvirtino, kad tėvai nukentėjusiąją negražiai vadindavo, ją mylėjo mažiau, kad prieš ją buvo naudojamas psichologinis smurtas.

[187] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2124137.
[188] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227-788/2017, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1533551.
[189] Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. liepos 24 d. nuosprendis Nr. 1-98-914/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779569.

Antros instancijos teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, motyvuodamas tuo, kad nors nukentėjusioji nuosekliai tvirtino, jog tėvai prieš ją fiziškai ir psichologiškai smurtauja, tačiau tai neįrodo kaltinamosios kaltės dėl inkriminuojamų veikų[190]. Apeliacinis teismas rėmėsi liudytojų (tetų, mokytojų, kaimynės, šeimos draugų) parodymais, kurie patvirtino, jog niekada nematė prieš nukentėjusiąją naudojamo smurto. Tačiau reikia pažymėti, kad būtent smurtas prieš vaikus, kaip nusikalstama veika yra padaroma artimoje aplinkoje, dėl ko akivaizdu, kad dažnu atveju, liudytojų tiesiog nėra. Abi instancijos, nagrinėdamos motinos padarytą veiką, taip pat vertino ir nukentėjusiosios elgesį, poelgius, tarsi aiškindamiesi, ar buvo pagrindas nukentėjusiąją bausti. Toks teismų požiūris tarsi formuoja ydingą praktiką, jog esant problemiškai vaiko asmenybei, kaip auklėjamoji priemonė gali būti pasitelkiamas fizinis ir (ar) psichologinis smurtas. Taigi, šioje byloje nukentėjusiosios bei liudytojų, kuriems ši buvo pasipasakojusi apie patiriamą smurtą šeimoje, parodymai teismo buvo pripažinti neturintys įrodomosios reikšmės ir vertinti kritiškai, o prieš nukentėjusiąją naudotas psichologinis ir fizinis smurtas prilyginamas auklėjamo pobūdžio veiksmams.

Panašaus pobūdžio argumentais, priimdamas sprendimą teismas rėmėsi ir kitoje byloje. Pirmosios instancijos teismas Ž. M. nuteisė už tai, kad ši nesiėmė priemonių nutraukti sugyventinio naudojamą fizinį smurtą prieš jos vaikus, taip pat jų nepalaikė, juos įžeidinėjo savivertę žeminančiais žodžiais bei naudojo netinkamas auklėjimo priemones (trenkdavo ranka per galvą, spardydavo, sukdavo ausį ir pan.)[191]. Apylinkės teismas sprendimą grindė mažamečių nukentėjusiųjų duotais parodymais, bendruomenės psichologės pateikta informacija bei teismo psichiatrijos ir teismo psichologijos ekspertizės aktais. Tačiau, bylą apeliacine tvarka nagrinėjęs Klaipėdos apygardos teismas, kaltinamąją išteisino, motyvuojant tuo, kad: „*byloje nustatytos faktinės aplinkybės nepatvirtina, kad nuteistoji suprato, jog auklėdama savo vaikus elgiasi pavojingai <...> ar tokiu gyvenimo būdu gali sutrikdyti vaikų sveikatą*“[192]. Nors apylinkės teismas nukentėjusiųjų parodymus vertino kaip nuoseklius, nekintančius, tačiau apygardos teismas juos suvokė, kaip prieštaringus, nepaisant to, kad abu vaikai vieningai nurodė, jog mama prieš juos sistemingai naudojo psichologinį smurtą bei keletą kartų yra mačiusi, kaip patėvis prieš juos fiziškai smurtauja, tačiau tai matydama, vaikų ji negindavo, nepalaikydavo. Apygardos teismas galiausiai pasisakė, jog: „*ji yra pripažinta kalta už netinkamą vaikų auklėjimą, vaikų nepalaikymą* <...>.“, o tokie veiksmai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, todėl Ž.M. išteisinta.

[190] Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-300/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779705.
[191] Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2020 m. gruodžio 3 d. nuosprendis Nr. 1-11-351/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2024910.
[192] Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-89-255/2021, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2023690.

Analogiškais motyvais buvo remiamasi ir kitose bylose (1A-103-744/2020[193], 1-6-1118/2020[194], 1A-279-300/2019[195], 1A-148-309/2020[196], 1A-152-354/2019[197], 2K-157-495/2021[198]). Taigi, pasak apeliacinio teismo, situacija, kai vaikų motina neužtikrina vaikams saugių gyvenimo sąlygų, nenutraukia sugyventinio naudojamo fizinio smurto prieš vaikus, jų nepalaiko, grasina juos atiduoti į vaikų globos namus, juos vadina įžeidžiančiais žodžiais bei prieš juos naudoja fizinį smurtą, visa tai laikoma tiesiog netinkamu auklėjimo būdu naudojant fizines bausmes, o nukentėjusių vaikų parodymai, kuriuose jie teigia patyrę motinos ir patėvio smurtą, pripažįstami nenuosekliais ir priimant spendimą, teismas jais nesiremia.

Kitoje byloje, vaiko motina buvo kaltinama tuo, kad žiauriai elgėsi su sūnumi, t.y. mušė diržu, surišo rankas ir kojas lipnia juosta, dėl ko nesunkiai sutriko berniuko sveikata, pasireiškusi emocine deprivacija, adaptacijos sutrikimu. Pirmosios instancijos teismas kaltinamąją išteisino, motyvuodamas tuo, kad nukentėjusiojo parodymai nėra patikimi ar nuoseklūs, o pati kaltinamoji viso proceso metu savo kaltę neigė. Taip pat teismas pabrėžė, jog mažametis buvo reguliariai vedamas pas gydytojus, vaiko mama domėjosi jo ugdymosi pasiekimais, taip pat jo kūno masės indeksas buvo normos ribose[199]. Tačiau, apeliacine tvarka bylą nagrinėjęs Kauno apygardos teismas nesutiko su pirmos instancijos teismo nuosprendžiu, argumentuodamas tuo, kad: „*šios aplinkybės apylinkės teismui nepagrįstai nusvėrė ekspertizės akte užfiksuotą informaciją bei eksperčių duotus paaiškinimus teisme, taip pat kitus <...> ištirtus įrodymus*“[200]. Kalbant apie nukentėjusiojo duotus parodymus, apygardos teismas pažymėjo, kad: „*teismų praktikoje nurodoma, jog mažamečio nukentėjusiojo parodymų patikimumas neturėtų būti vertinamas taip griežtai ir kategoriškai, kaip kitų – suaugusių nukentėjusiųjų ar liudytojų parodymai*“[201], o kadangi bylos nagrinėjimo metu nukentėjusiajam buvo tik ketveri metukai, apeliacinis teismas pasisakė, jog itin svarbus yra teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktas. Ekspertizės akte pateikta išvada, jog vaikui nustatyti psichikos sveikatos

[193] Šiaulių apygardos teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-103-744/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870378.
[194] Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2020 m. sausio 16 d. nuosprendis Nr. 1-6-1118/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870474.
[195] Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-300/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779705.
[196] Šiaulių apygardos teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-309/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953895.
[197] Šiaulių apygardos teismo 2019 m. gegužės 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-152-354/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1727394.
[198] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-495/2021, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007714.
[199] Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 24 d. nuosprendis Nr. 1-262-408/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953753.
[200] Kauno apygardos teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-280-579/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953753.
[201] *Ibid*.

sutrikimai, kurie yra susiję priežastiniu ryšiu su neadekvačia motinos priežiūra (kontrole, netinkamais auklėjimo būdais, psichologine ir fizine prievarta). Todėl teismas atsižvelgęs į teismo psichologijos ekspertizę bei kitus byloje surinktus įrodymus, kaltinamąją pripažino kalta, padarius LR BK 163 str. numatytą veiką. Apeliacinio teismo priimta nutartis buvo apskųsta kasacine tvarka. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kaltinamąją išteisino, motyvuodamas tuo, kad: „*specialisto (eksperto) išvados įrodinėjant bylai reikšmingas aplinkybes yra tik vienas iš įrodymų*[202]“. Taip pat LAT rėmėsi vaiko gydytojos ir ugdymo įstaigos darbuotojų parodymais, kurios teigė nepastebėjusios sistemingo vaiko teisių pažeidimo. Taigi, analizuojant šią bylą matyti, jog teismai tas pačias aplinkybes vertino skirtingai. Jei apeliacinė instancija nukentėjusiojo ir laikinos globėjos parodymus bei teismo psichologijos ekspertizės aktą laikė tinkamu įrodymu, patvirtinančiu kaltinamosios kaltę, tai pirmoji ir kasacinė instancija šiuos duomenis pripažino neturinčiais svarios įrodomosios reikšmės. Be to, apeliacinė instancija pasisakė, jog mažamečio vaiko parodymų patikimumas neturėtų būti vertinamas taip griežtai, kaip suaugusiojo, tačiau su tuo LAT nesutiko, teigdamas, kad mažamečio parodymų nevalia suabsoliutinti.

Psichologinio smurto artimoje aplinkoje bylose, nepilnamečių asmenų parodymų patikimumą teismai vertina skirtingai. Fizinio ir psichologinio smurto naudojimu prieš savo nepilnametį sūnų kaltinamas G.Š. pirmos instancijos teismo buvo išteisintas. Toks sprendimas buvo grindžiamas nukentėjusiojo parodymų nepatikimumu, teigiant, jog nukentėjusysis buvo jauno amžiaus, nepasakė kur ir kada buvo naudojamas smurtas prieš jį, nepasakė kam buvo pasisakęs apie patiriamą tėvo smurtą, todėl, pasak apylinkės teismo, dėl visų šių aplinkybių nukentėjusio asmens parodymai neturi įrodomosios reikšmės[203]. Su šiais argumentais nesutiko apeliacinė instancija, teigdama, jog tokios aplinkybės nukentėjusiojo parodymų nepadaro nepatikimais[204]. Taip pat papildė, jog nukentėjusiojo parodymai nekito ir buvo nuoseklūs viso baudžiamojo proceso metu. Taigi, apygardos teismas nukentėjusiojo parodymus pripažino tinkamais įrodymais, ir jų bei visų surinktų įrodymų visuma, išteisintąjį pripažino kaltu pagal LR BK 163 str.

Taigi, baudžiamąją atsakomybę užtraukia tik realūs grasinimai, todėl labai svarbu nustatyti, kaip grasinimus suvokė nukentėjusysis. Kadangi grasinimų sulaukia įvairaus emocinio ir protinio intelekto žmonės, nukentėjusiojo asmens suvokimas nėra vienintelis grasinimo fakto, turinio ir realumo nustatymo kriterijus. Nukentėjusiems nuo psichologinio smurto šeimoje

[202] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-1073/2021, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007715.
[203] Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. gegužės 3 d. nuosprendis Nr. 1-81-1082/2019, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1812598.
[204] Panevėžio apygardos teismo 2020 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-768/2020, Infolex, https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1812598.

asmenims yra sudėtingiau įrodyti patiriamą smurtą, jeigu tuo metu tarp proceso šalių vyksta skyrybų procesas. Tam tikrais atvejais, nukentėjęs nuo psichologinio smurto asmuo siekia įrodyti patiriamą smurtą, todėl nufilmuoja smurtautojo grasinamojo pobūdžio veiksmus, tačiau tokie vaizdo įrašai ne visada teismo pripažįstami, kaip tinkama įrodinėjimo priemonė, o atvirkščiai, gali būti palaikyti konfliktinę situaciją sustiprinusiu ar išprovokavusiu veiksniu. Pasitaiko atvejų, kai teismas vertindamas grasinimų realumą, kaltininko veiksmus prilygina paprastam agresyvumui, o nukentėjusios išgąstį - tiesiog susijaudinimu. Tokiais atvejais, dėl priežasties, kad nenustatytas grasinimo realumas, nukentėjusios parodymai neįgyja įrodomosios reikšmės. Aplinkybė, kai psichologinį smurtą patiriantis asmuo ir toliau gyvena su smurtautoju, pasak teismo, įrodo, jog nukentėjusysis iš tiesų nejaučia realios grėsmės. O kadangi teismai nelinkę atsižvelgti į tai, kad nukentėjusioji gali būti emociškai prisirišusi prie smurtautojo arba finansiškai priklausyti nuo jo, nukentėjusiojo parodymai pripažįstami netinkama įrodinėjimo priemone, kurie patvirtintų grasinimų realumą. Analizuojant psichologinio smurto prieš vaikus teismų praktiką, pastebimas skirtingas mažamečių nukentėjusiųjų parodymų vertinimas. Teismų praktikoje vyrauja dvi skirtingos nuostatos, viena teigia, kad mažamečio nukentėjusiojo parodymų patikimumas neturėtų būti vertinamas taip griežtai ir kategoriškai, kaip suaugusiųjų, pasak kitos nuostatos, nevalia šių parodymų suabsoliutinti, todėl dažnu atveju šiais parodymais apskritai nesiremiama. Be to, pasitaiko atvejų, kai teismas, dėl nukentėjusiojo jauno amžiaus, jo parodymus pripažįsta nepatikimais ir dėl to neturinčiais įrodomosios reikšmės, nepaisant to, jog viso įrodinėjimo proceso metu šie nekito ir buvo nuoseklūs.

IŠVADOS

1. Psichologinis smurtas artimoje aplinkoje visada yra sąmoningas veikimas, kuriuo smurtautojas siekia įbauginti kitą asmenį, o tokie veiksmai sukelia aukai psichologines kančias. Kalbant apie psichinį smurtą prieš vaikus, šis pasireiškia tyčiniu ir sistemingu vaiko teisės į identiškumą pažeidinėjimu, taip pat gąsdinimu, patyčiomis, asocialaus elgesio skatinimu bei vaiko nepriežiūra, kas sukelia neigiamus padarinius vaiko raidai. Ilgalaikis psichologinis smurtas pažeidžia asmenybės vientisumą, aukos praranda pasitikėjimą savimi, jaučia intensyvią baimę, bejėgiškumą, prarandą kontrolę, dėl ko vis sunkiau tampa palikti smurtu grįstus santykius.
2. Lietuvoje patiriamos psichologinės prievartos skaičiai mažėja, tačiau vis dar didelė dalis nukentėjusių asmenų apie patirtą smurtą teisėsaugos institucijoms nepraneša ir verčiau kreipiasi į emocinę pagalbą teikiančias tarnybas. Vokietijoje psichologinis smurtas yra antra pagal dažnumą pasitaikanti smurto forma šeimoje, o šią smurto formą aukos dažniausiai patiria iš buvusių bei esamų sutuoktinių. Prancūzijoje daugiausiai užfiksuota tokių psichinio smurto formų, kaip moralinis priekabiavimas bei grasinimai, taip pat pastebimas augantis privatumo pažeidimų skaičius. Norvegija turi mažėjantį psichologinio smurto šeimoje atvejų skaičių.
3. Lietuvos nacionalinėje teisėje tiesiogiai psichologinis smurtas yra įtvirtintas tik viename teisės akte, t.y. 2011 m. priimtame „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme“, kuriame teigiama, kad ne tik fizinis, bet ir psichologinis smurtas laikomas smurto šeimoje forma. Grasinimai yra tik viena iš daugelio psichologinio smurto formų, tačiau tai vienintelė psichinio smurto forma, kuri yra kriminalizuota. Esminis skirtumas tarp grasinimo ir terorizavimo yra toks, kad grasinimai trunka ilgesnį laiko tarpą, dėl to nukentėjusysis patiria nuolatinę baimę, o terorizavimas pasireiškia trimis ar daugiau grasinamojo pobūdžio veiksmais.
4. Kadangi psichologinį smurtą artimoje aplinkoje patiria įvairaus adekvatumo ir emocinio intelekto žmonės, nukentėjusiojo parodymai, vertinant grasinimų faktą, turinį ir realumą, nėra lemiami, o nukentėjusiojo manymas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis. Kai tarp proceso šalių vyksta skyrybų procesas, teismas yra linkęs nukentėjusio asmens parodymus vertinti, kaip siekį apkalbėti kaltinamąjį, todėl tokie parodymai neretai pripažįstami, kaip netinkama įrodinėjimo priemonė, o grasinimai laikomi neatitinkantys realumo elemento. Teismas, vertindamas grasinimų realumą, neretai kaltininko veiksmus prilygina paprastam agresyvumui, o nukentėjusios išgąstį - tiesiog susijaudinimui. Nagrinėdami psichologinio smurto šeimoje bylas, teismai neatsižvelgia į nukentėjusio

asmens galimą emocinį prisirišimą prie smurtautojo arba finansinę priklausomybę nuo jo. Kai psichologinį smurtą patiriantis asmuo ir toliau gyvena su smurtautoju, pasak teismo, įrodo, jog nukentėjusysis iš tiesų nejaučia realios grėsmės, todėl jo parodymai neįgauna įrodomosios reikšmės. Teismų praktikoje vyrauja dvi skirtingos nuostatos, viena teigia, kad mažamečio nukentėjusiojo parodymų patikimumas neturėtų būti vertinamas taip griežtai ir kategoriškai, kaip suaugusiųjų, kita teigia, kad nevalia šių parodymų suabsoliutinti, todėl dažnu atveju šiais parodymais apskritai nesiremiama. Pasitaiko atvejų, kai teismas, dėl nukentėjusiojo jauno amžiaus, jo parodymus pripažįsta nepatikimais ir neturinčiais įrodomosios reikšmės.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, TAR. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2023 m. rugsėjo 12 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.
4. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr.
5. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. TAR. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.
6. Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. nutarimas „Dėl apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijos patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.323641?jfwid=hv33dwrqk.

Tarptautiniai dokumentai:

1. Europos Parlamento rezoliucija „Dėl smurto prieš moteris panaikinimo“, 2009 m. lapkričio 26 d. Eur-lex. Žiūrėta 2024 m. vasario 2 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52009IP0098(01)&from=LT.
2. Europos Tarybos konvencija „Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“, Briuselis, 2016 m. kovo 4d. Eur-lex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0109.
3. Europos Tarybos 2011 m. gegužės 11 d. konvencija „Dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4.
4. Generalinės asamblėjos rezoliucija „Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, ar žeminantį elgesį ar baudimą“, 2002 m. gruodžio 18 d. E-tar. Žiūrėta 2024 m. sausio 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=d0dd70508e5e11e3af54c49833f51406.

5. Generalinės Asamblėjos rezoliucija „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, 1948 m. gruodžio 10 d. E-tar. Žiūrėta 2024 m. sausio 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.181EDAC3A371.
6. „Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija“, 2006 m. gruodžio 13 d. E-tar. Žiūrėta 2024 m. sausio 6 d. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.9A3163C6862C.
7. Jungtinių Tautų „Vaiko teisių konvencija“, 1989 m. lapkričio 20 d., Niujorkas. LRS. Žiūrėta 2024 m. vasario 2 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848.
8. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“. E-tar. Žiūrėta 2024 m. sausio 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.261D576EDC40.

Moksliniai šaltiniai:

1. C. V. M. L., Rishita, Sai Ananya, Mysore. „A detailed study on child abuse in India“, *International journal of law management and humanities*, volume 5, issue 2, (2022), 84-93. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/ijlmhs16&id=112&men_tab=srchresults.
2. Fedosiuk, Oleg. „Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje“, *Jurisprudencija*, 21, 13, (2001), 102-116. https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367177847819/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.
3. Grinevičiūtė, Kristina. „Tėvų ar kitų vaiko atstovų baudžiamoji atsakomybė už žiaurų elgesį su vaikais“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016),
4. Grinevičiūtė, Kristina. „Žiauraus elgesio su vaiku samprata baudžiamojoje teisėje“, *Jurisprudencija*, 11, 113 (2008), 107-113, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1750/1639.https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20059604/datastreams/MAIN/content.
5. Haya, Sakakini. „Psychological abuse claims in family law courts in BC“, *Canadian journal of family law*, Volume 34, No. 1, (2021), 1-44. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/cajfl34&id=16&men_tab=srchresults.
6. Igracki, Jasmina, Marina Brasovan Delic. „Protection of Victims of Psychological Abuse as Type of Domestic Violence in Criminal Procedure“, *Journal of Eastern-European criminal law*, No.1, (2022), 74-92, https://heinonline-

org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/jeecl2022&id=196&men_tab=srchresults.

7. Ioan, Ticu. „Short incursion in the history of domestic violence“, *International Law*, volume 8, issue 1, (2020), 35-46. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/lumenlaw8&id=43&men_tab=srchresults.
8. Jakaitienė, Ramona. „Policijos vaidmuo kovojant su smurtu šeimoje prieš moteris“, mokslinės konferencijos pranešimų rinkinys, (2010): 70-81, https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/6a9b9c1d-62d4-4353-ace2-220ef5046381/details.
9. Jakštienė, Ramunė. „Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:36358667/datastreams/MAIN/content.
10. Jakštienė, Ramunė. „Šeimos nario samprata baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje: teismų praktikos pagrįstumas“, *Jurisprudencija*, (2018), 225-259, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4834/4429.
11. Jessica C, Robinson. „The unseen forms of violence against women“, *Journal of law*, Volume 18, Issue 1, (2019), 75-100. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/appalwj18&id=86&men_tab=srchresults.
12. Knapp, Delaney Rives. „Fanning the flames: gaslighting as a tactic of psychological abuse and criminal prosecution“, *Albany law review*, Volume 83, Issue 1, (2020), 313-338. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/albany83&id=340&men_tab=srchresul.
13. Kristijan, Sebescan. „Domestic violence as a problem of contemporary society“, *International journal of economics and law*, volume 13, No. 38, (2023): 67-74. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/ijecol38&id=67&collection=journals&index=.
14. Laima, Sigitas. „Psichologinis smurtas: teismo medicininės įžvalgos ir kriterijų patikra“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2016). https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:18865393/datastreams/MAIN/content.
15. Lewis, Ken. „Parental alienation can be emotional child abuse“, Trends in state courts, *National center for state courts*, (2020), 46-51. Heinonline. https://heinonline-

org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/trendsc2020&id=54&men_tab=srchresults.

16. Linda L, Marshall. „Psychological abuse of women: six distinct clusters“, *Journal of family violence*, Volume 11, No. 1, (1996), 379-410. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/jfamv11&div=33&start_page=379&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
17. Mehak, Aneja. „Child abuse“, *Supremo amicus*, volume 19, (2020), 292-296. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/supami19&id=305&men_tab=srchresults.
18. Petric, Domina. „Psychology of abusive human behaviour“, *Journal of medical psychology*, Volume 11, No. 2, (2022), https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=116357.
19. Robinson, Jessica C. „The Unseen Forms of Violence against Women: Why Psychological Abuse Must Be Treated as a Criminal Offense“, *Appalachian journal of law*, volume 18, issue 1, (2018-2019), 75-100, https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/appalwj18&id=90&men_tab=srchresults.
20. Shashi, Bhushan, Archana, Kumari. „Abusive Relationships and domestic violence in India“,*International journal of law management and humanities*, Volume 5, Issue 2, (2022), 892-907. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/ijlmhs16&id=986&collection=journals&index=.
21. Sotiropoulos, Anastasia M. „Words can cut the deepest wounds: why the family medical leave act should be amended to expand protection for victims of domestic violence“, *DePaul law review*, Volume 65, Issue 4, (2016), 1361-1401. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/deplr65&id=1394&men_tab=srchresults.
22. Stork, Brian R., ir kt. „Adverse childhood experiences (ACE‘s) and community physicians“, *The permanente journal*, Volume 24, No. 2, (2020), https://www.thepermanentejournal.org/doi/full/10.7812/TPP/19.099#bibliography.
23. Šideikaitė, Irma, Januška, Virgilijus. „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas“, Straipsnių rinkinys, (2015), 4-18. SLK. https://www.slk.lt/sites/default/files/leidinys_mokslo_taikomieji_tyrimai_2015.pdf.

24. Twaite, James A., Rodriguez-Srednicki, Ofelia. „Emotional abuse and secondary abuse“, *The journal of psichiatry and law*, Volume 32, Issue 4, (2004), 443-482. Heinonline. https://heinonline-org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?collection=usjournals&handle=hein.journals/jpsych32&id=475&men_tab=srchresults.
25. Vaigė, Laima. „Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos“, *Jurisprudencija*, 23, 1 (2016), 89-107. https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4487.

Specialioji literatūra:

1. Adlienė, Rolanda, ir kt. „Smurto prieš vaikus diagnostikos metodinės rekomendacijos“, (Vilnius, Valstybinis psichikos sveikatos centras, 2018). LSMU. https://lsmu.lt/cris/entities/publication/5646a00a-2262-4ac9-bf08-a9cf7ad3e628/details.
2. BKA, „Häusliche Gewalt“, Lagebild zum Berichtsjahr (2022). Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2023/lagebild-HG.html.
3. BKA, „Intimate partner violence“, Crime statistics analysis, (2019). https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/AnnualReportsAndSituationAssessments/IntimatePartnerViolence/intimatePartnerViolence_2019.html.
4. BKA, „Partnerschaftsgewalt“, Kriminalstatistische Auswertung – Berichtsjahr (2020). Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/Partnerschaftsgewalt/Partnerschaftsgewalt_2020.html?nn=63476.
5. BKA, „Partnerschaftsgewalt“, Kriminalstatistische Auswertung- Berichtsjahr (2021). Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/Partnerschaftsgewalt/Partnerschaftsgewalt_2021.html?nn=63476.
6. Dirsienė, Nijolė ir kt., „*Metodinės rekomendacijos skirtos prieglobstį smurto šeimoje aukoms teikiančių organizacijų darbuotojams ir savanoriams*“, (Kaunas: 2007), https://sppd.lrv.lt/uploads/sppd/documents/files/all/Metodines_rekomendacijos_priegl_smurt_seim_2007_1_RMRK9dS.pdf.
7. Doherty, Deborah, Berglund, Dorothy. „Psichological abuse“, a discussion paper, (2008). https://www.canada.ca/content/dam/phac-aspc/migration/phac-aspc/sfv-avf/sources/fv/fv-psych-abus/assets/pdf/fv-psych-abus-eng.pdf.

8. „Grevio‘s Baseline Evaluation Report Norway“, (2022). Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.coe.int/en/web/portal/-/norway-evaluation-report-on-violence-against-women.
9. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Praktinis vadovas savivaldybėms. Smurtas artimoje aplinkoje“, (2021). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/praktinis-vadovas-savivaldybems.pdf.
10. Politidirektoratet og Riksadvokaten, „Straffesaksbehandlingen 2022“. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.politiet.no/globalassets/tall-og-fakta/strasak/2022/anmeldt-kriminalitet-strasak-2022.pdf.
11. Purvaneckienė, Giedrė. „Baltijos tyrimų apklausos apie smurto artimoje aplinkoje problemos žinomumą“, (Vilnius, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020), https://www.slideshare.net/Lyguslt/lietuvos-gyventoj-apklausos-apie-smurt-artimoje-aplinkoje-pristatymas-2020.
12. Valstybinis psichikos sveikatos centras, „Smurto prevencija“, (2018). LRV. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidinys_smurto_prevencija.pdf.
13. Vasiliauskaitė, Zuzana. „Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialiniai asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas“, (2013), https://www.researchgate.net/publication/341214726_Seimoje_patirto_smurto_padariniai_bio-psicho-socialinei_asmens_sveikatai_Musamos_moters_sindromas.
14. Wallace, H., Roberson, C. ir Globokar, J. „Family violence: Legal, medical, and social perspectives“, (New York: Routledge, 2019). https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429431661/family-violence-cliff-roberson-julie-globokar-harvey-wallace.

Teismų praktika:

1. European Court of Human Rights, judgement of 26 May 1994, „Joseph Keegan against Ireland“, No.16969/90. Hudoc. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-45587%22]}.
2. European Court of Human Rights, judgement of 1 June 2004, „Lebbink v. The Netherlands“, No. 45582/99. Refworld. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www.refworld.org/cases,ECHR,5852a7e54.html.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos““. LRKT. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta159/summary.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000. LRKT. https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta340/content.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 2 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-139-511/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1890966.
6. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-270-628/2020. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1951718.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-511/2021. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1979750.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-566-493/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2207736.
9. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301-139/2016, Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1346286.
10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2021 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-511/2021, Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 15 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1979750.
11. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-611/2018, Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1572819.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-942/2017. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1447438.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-203-489/2018. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1700984.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347/2014. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/833006.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-559-1036/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2116076.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953603.
17. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-259-693/2018. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1652388.
18. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2201133.
19. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253-458/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1944909.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1819187.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32-489/2024. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2227576.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-495/2021. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007714.
23. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2019 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-106-719/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1715503.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 20 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-346-942/2018. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1664736.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-495/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173386.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-495/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173386.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953603.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2124137.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227-788/2017. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1533551.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-495/2021. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007714.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-149-1073/2021. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007715.
32. Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-270-493/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1724168.

33. Kauno apygardos teismo 2024 m. vasario 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-46-844/2024. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2225781.
34. Kauno apygardos teismo 2018 m. gegužės 7 d. nuosprendis byloje Nr. 1A-234-579/2018. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1599458.
35. Kauno apygardos teismo 2023 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-357-876/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2175062.
36. Kauno apygardos teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-280-579/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953753.
37. Kauno apygardos teismo 2023 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-60-876/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2139027.
38. Kauno apygardos teismo 2022 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-154-966/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2070077.
39. Kauno apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-200-966/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1871998.
40. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2016 m. gegužės 30 d. nuosprendis Nr. 1-1389-993/2016. Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1292158.
41. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2023 m. lapkričio 13 d. nuosprendis Nr. 1-1290-408/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2236905.
42. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 24 d. nuosprendis Nr. 1-262-408/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953753.
43. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142-361/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1895572.
44. Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-344-361/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2126730.
45. Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-333-526/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2130455.
46. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-89-255/2021. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2023690.
47. Panevėžio apygardos teismo 2023 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-89-491/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2173106.
48. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-64-491/2016. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1333881.
49. Panevėžio apygardos teismo 2022 m. rugsėjo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-768/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2104122.

50. Panevėžio apygardos teismo 2020 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-4-768/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1812598.
51. Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2019 m. gegužės 3 d. nuosprendis Nr. 1-81-1082/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1812598.
52. Šiaulių apygardos teismo 2024 m. sausio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-29-744/2024. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2221884.
53. Šiaulių apygardos teismo 2023 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-269-744/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2207630.
54. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. e1A-197-282/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1928609.
55. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-300/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779705.
56. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-103-744/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870378.
57. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-279-300/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779705.
58. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. gruodžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-148-309/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953895.
59. Šiaulių apygardos teismo 2019 m. gegužės 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-152-354/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1727394.
60. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. liepos 24 d. nuosprendis Nr. 1-98-914/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1779569.
61. Tauragės apylinkės teismo Šilutės rūmų 2020 m. gruodžio 3 d. nuosprendis Nr. 1-11-351/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2024910.
62. Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2020 m. sausio 16 d. nuosprendis Nr. 1-6-1118/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1870474.
63. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-499-614/2021, Infolex. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 16 d., https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1976134.
64. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-305-468/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2172104.
65. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-53-1072/2024. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2228735.
66. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-404-873/2021. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2007762.

67. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-27-574/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1897692.
68. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gegužės 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-278-932/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2165979.
69. Vilniaus apygardos teismo 2022 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-559-1036/2022. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2116076.
70. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-64-574/2020. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1907435.
71. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-267-851/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1729006.
72. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. liepos 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-446-576/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1747959.
73. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-570-468/2023. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2213790.
74. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-97-211/2019. Infolex. https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1692815.
75. 2017 m. spalio 19 d. Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 47. LAT. https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68.

Internetiniai šaltiniai:

1. BKA, „Police crime statistics“. Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.bka.de/EN/CurrentInformation/Statistics/PoliceCrimeStatistics/policecrimestatistics_node.html.
2. „Code penal“, version en vigueur au 21 janvier 2024. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165282/.
3. DW, „Germany sees sharp rise in domestic abuse cases“, (2023). DW. Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.dw.com/en/germany-sees-sharp-rise-in-domestic-abuse-cases/a-66187939.
4. Einikienė, Šarlotė. „Psihologinis smurtas artimoje aplinkoje: kaip atpažinti, suvokti, padėti?“, (2023). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://www.sveikatosbiuras.lt/naujienos/psichikos-sveikata/psichologinis-smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-atpazinti-suvokti-padeti/.

5. „Emotional and psychological abuse“, Womenslaw, (2021). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 22 d., https://www.womenslaw.org/about-abuse/forms-abuse/emotional-and-psychological-abuse.
6. European Institute for gender equality, „Psychological violence description“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1241?language_content_entity=en.
7. Hourglass, „Psychological abuse. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://wearehourglass.org/psychological-abuse.
8. Informatikos ir ryšių departamentas, „Nusikalstamos veikos susijusios su smurtu artimoje aplinkoje“. IRD. Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=10856&datasource=91717.
9. Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2019“, (2020), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-rapide-n-15-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2019.
10. Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2020“, (2021), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-rapide-n-19-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2020.
11. Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2021“, (2022), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Interstats-Analyse-n-53-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2021.
12. Interstats, „Les violences conjugales enregistrees par les services de securite en 2022“, (2023), https://www.interieur.gouv.fr/Interstats/Themes/Infractions/Violences-conjugales/Info-Rapide-n-28-Les-violences-conjugales-enregistrees-par-les-services-de-securite-en-2022.
13. Organizacija „Gelbėkit vaikus“, „Smurtas prieš vaikus“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://gelbekitvaikus.lt/wp-content/uploads/2021/04/Smurtas-pries%CC%8C-vaikus.-Te%CC%87vams-ru%CC%84pimi-klausimai-kuriuos-nedra%CC%A8su-uz%CC%8Cduoti.pdf.
14. Kraut, Michael E. „Kids and emotional/ psychological abuse“, child crime prevention and safety center, (2023). https://childsafety.losangelescriminallawyer.pro/kids-and-emotional-psychological-abuse.html.

15. Lietuvių kalbos žodynas, „Smurtas“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., http://www.lkz.lt/?zodis=smurtas&id=24152020000.
16. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“. LRV. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija.
17. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, „Smurto prieš vaikus prevencija“. LRV. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/smurto-pries-vaikus-prevencija?lang=lt#Kas_smurtas.
18. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva „Būk stipri“, „*Smurto formos*“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 18 d., https://bukstipri.lt/saa-kas-tai/smurto-formos/20.
19. Lov om Straff (straffeloven), LOV-2005-05-20-28, žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-10#%C2%A7283.
20. Morin, Amy. „What is emotional child abuse?“, verywell family, (2022), https://www.verywellfamily.com/what-is-emotional-child-abuse-4157502.
21. Oficialiosios statistikos portalas, „Policijoje užregistruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje“. Osp.stat.gov. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/.
22. Oficialiosios statistikos portalas, „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius“. Osp.stat.gov. Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/.
23. Overgrep, „Straffeloven 283. Grov mishandling i naere relasjoner“, (2019), https://www.overgrep.no/aktuelt/2019/straffeloven-283/.
24. Paramos vaikams centras, „Nepriežiūra ir apleistumas“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://pvc.lt/vaikyste-be-smurto/neprieziura/.
25. Sabaitė, Janina. „Kaip atpažinti emocinės prievartos požymius“, žmogaus institutas, (2022), https://zmogausinstitutas.lt/kaip-atpazinti-emocines-prievartos-pozymius/.
26. „Sikta for vald i naere relasjonar“, Bufdir, (2022). Žiūrėta 2024 m. sausio 4 d., https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/kjonnslikestilling/vold-kjonn.
27. „Smurtas artimoje aplinkoje“, Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta 2023-09-12, https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=021e7b73-4047-4cf2-8937-ce4781f4b0ec#/.
28. „Strafgesetzbuch“, Gesetze. Žiūrėta 2024 m. sausio 2 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

29. Teigstad, Eirik. „Straffeloven 282 med lovkommentar“, *Advokatfirmaet Teigstad AS*. Žiūrėta 2024 m. sausio 3 d., https://www.advokat-teigstad.no/straffeloven-282/.
30. U.S. Department of Health and Human services, „Emotional and verbal abuse“, (2021). Žiūrėta 2023 m. lapkričio 20 d., https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/emotional-and-verbal-abuse.
31. Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Smurtas“. Žiūrėta 2023 m. lapkričio 17 d., https://www.vle.lt/straipsnis/smurtas/.
32. „Vold i et kjonnsperspektiv“, Bufdir, (2022). Žiūrėta 2024 m. sausio 4 d., https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/kjonnslikestilling/vold-kjonn.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Šio magistrinio darbo tema „Psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemos“. Psichologinis smurtas yra viena rečiausiai atpažįstamų smurto formų ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Kadangi psichologinis smurtas įvyksta artimoje aplinkoje, jo įrodymas gali būti grindžiamas pagrinde tik subjektyviais duomenimis - nukentėjusiojo parodymais. Dėl šios priežasties, susiduriama su sunkumais įrodinėjant psichologinį smurtą artimoje aplinkoje. Atsižvelgiant į tai, jog šios problemos analizė yra aktuali, tačiau nepakankamai išnagrinėta, išryškėja poreikis identifikuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemas. Baigiamojo darbo objektas yra psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemos. Atsižvelgiant į šią temą išsikeltas tikslas - atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo problemas. Minėtam tikslui pasiekti darbe nusistatyti keturi uždaviniai: atskleisti psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratą, pasireikšimo formas bei pasekmes; apžvelgti psichologinio smurto artimoje aplinkoje atvejų statistinius duomenis; nustatyti psichologinį smurtą artimoje aplinkoje reglamentuojančius teisės aktus bei atskleisti kvalifikavimo ypatumus; išanalizuoti psichologinio smurto artimoje aplinkoje įrodinėjimo probleminius aspektus teismų praktikoje.

Tyrimo rezultatai parodė, kad nukentėjusiojo parodymai, vertinant grasinimų faktą, turinį ir realumą, nėra lemiami, o nukentėjusiojo manymas turi būti pagrįstas objektyviais duomenimis. Tais atvejais, kai tarp proceso šalių vyksta skyrybų procesas, teismas yra linkęs nukentėjusio asmens parodymus vertinti, kaip siekį apkalbėti kaltinamąjį, todėl tokie parodymai neretai pripažįstami, kaip netinkama įrodinėjimo priemonė, o grasinimai laikomi neatitinkantys realumo elemento. Teisinėje sistemoje vis dar neatpažįstamas nukentėjusiojo emocinis prisirišimas prie smurtautojo arba finansinis priklausymas nuo jo. Todėl tokiais atvejais, kai psichologinį smurtą patiriantis asmuo ir toliau gyvena su smurtautoju, pasak teismo, įrodo, jog nukentėjusysis iš tiesų nejaučia realios grėsmės, o jo parodymai neįgauna įrodomosios reikšmės. Bylose, dėl psichologinio smurto prieš vaikus, pastebimas skirtingas mažamečių nukentėjusiųjų parodymų vertinimas.

Pirmasis darbo skyrius skirtas psichologinio smurto artimoje aplinkoje sampratai, antrajame skyriuje pateikiami Lietuvos ir užsienio valstybių psichologinio smurto artimoje aplinkoje statistiniai duomenys, trečioje darbo dalyje atskleidžiami psichologinį smurtą reglamentuojantys teisės aktai bei kvalifikavimo ypatumai, o ketvirtas skyrius skirtas empiriniam tyrimui – bylų analizei. Tyrimui atlikti pasitelkti kokybiniai ir kiekybiniai duomenų analizės būdai.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The topic of this master's thesis is "Problems of proving psychological violence in the intimate environment". Psychological violence is one of the least recognized forms of violence not only in Lithuania, but also in the whole world. Since psychological violence occurs in a close environment, its proof can only be based on subjective data - the testimony of the victim. For this reason, it is difficult to prove psychological violence in a close environment. Considering the fact that the analysis of this problem is relevant, but insufficiently examined, the need to identify the problems of proving psychological violence in the intimate environment emerges. The subject of the thesis is the problems of proving psychological violence in the intimate environment. Considering this topic, the goal is to reveal the problems of proving psychological violence in the intimate environment. In order to achieve the above-mentioned goal, four tasks have been set in the work: to reveal the concept of psychological violence in the close environment; review the statistical data of cases of psychological violence; determine the legal acts regulating psychological violence and reveal the peculiarities of the qualification; to analyse the problematic aspects of proving psychological violence in a close environment in judicial practice.

The results of the investigation showed that the testimony of the victim is not decisive in assessing the fact, content and reality of the threats, and the opinion of the victim must be based on objective data. In cases where there is a divorce proceeding between the parties to the proceedings, the court tends to evaluate the testimony of the victim as an attempt to slander the accused, so such testimony is often recognized as an inappropriate means of proof, and threats are considered not to meet the element of reality. The legal system still does not recognize the victim's emotional attachment to or financial dependence on the abuser. Therefore, in cases where a person experiencing psychological violence continues to live with the abuser, according to the court, it proves that the victim does not really feel a real threat, and his testimony does not acquire evidentiary value. In cases related to psychological violence against children, there is a different evaluation of the testimonies of minor victims.

The first chapter of the work is dedicated to the concept of psychological violence in the intimate environment, the second chapter presents statistical data on psychological violence in the intimate environment of Lithuania and foreign countries, the third part of the work reveals the legal acts regulating psychological violence and the features of qualification, and the fourth chapter is dedicated to empirical research - case analysis. Qualitative and quantitative methods of data analysis were used for the research.